

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 42.

Lördagen den 14 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Till avgörande förelåg nu andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.

I anslutning till vad herrar *Bengtsson* i Norup och *Hellberg* i Lycksele föreslagit i en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 270, hemställde utskottet att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag rörande tandläkareinstitutets förflyttning till de statsverket tillhöriga fastigheterna i kvarteret Grönlandet Norra, Stockholm ävensom rörande institutets utvidgning i samband med flyttningen till sådan omfattning, att antalet årligen utexaminerade tandläkare kunde ökas till omkring 60.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Herr *Hellberg* i Lycksele: Herr talman! Alla veta vi, huru mycket som åtgjorts för förbättrande av hälsovården i vårt land, för folkhälsan i allmänhet. Hur glädjande detta är, är det emellertid bedröfligt att se och veta, att en enstaka viktig del av folkhygien blivit alldeles försummad nämligen tandvården.

Ingen kan med skäl motsäga det påståendet, att vi icke hava någon tandvård för *den stora massan* av vårt folk. Vi hava visserligen en duktig tandläkarkår, men den är alldeles för liten i förhållande till det enorma behovet av tandvård för *de mindre bemedlade*. Till följd av detta stora behov av tandvård och på grund av tandläkarkårens litenhet har priset på tandvård blivit så uppdrivet, att det varit en lätt sak för denna kår att komma upp på en mycket hög eko-

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.
(Forts.)

nomisk nivå, så hög att den knappast står i proportion till de uppoffringar, som tandläkarna behövt göra för sin utbildning. I detta avseende säger medicinalstyrelsen i det utlåtande, som avgivits här på begäran av andra kammarens andra tillfälliga utskott, att styrelsen anser, att åtgärder böra vidtagas, för att arvodena måtte bli *rimliga* och för de mindre bemedlade *överkomliga*. Tandläkareinstitutets lärarråd säger på ett ställe, på sidan 9 i utlåtandet, att den gamla regeln här gör sig gällande, nämligen att tillgång och efterfrågan bestämmer priset.

Vi behöva därför en större tandläkarkår. Hur skall detta ske? Icke går det, genom att ett sällskap för munhygien predikar tandvård. Nej. Vi måste söka skaffa samhället en både billig och överallt tillgänglig tandvård. Jag har hört medicinare i ledande ställning säga, att man skulle kunna tänka sig vinna detta mål genom att borttaga fordran på studentexamen och nöja sig med realskoleexamen, vidare genom att förkorta de egentliga tandläkarstudierna, och än vidare genom att utbilda en andra klassens kvinnliga tandläkare, med en utbildning under ungefär ett års tid eller så omkring, som skulle vara fullt tillräcklig för det, som utgör huvudmassan av all tandvård, nämligen plombering och tandutdragnig. Dock synes *mig* denna väg *icke* böra beträdas. Det är nämligen önskvärt och behöfligt, att vi i vårt land hava en såväl praktiskt som teoretiskt högt utbildad tandläkarkår. Det återstår därför inte annat än att söka utvidga tandläkarinstitutet, så att det kan mottaga ett mycket större antal elever i stället för som nu ett oskäligt litet antal eller endast omkring 30 om året.

Beträffande denna fråga säger medicinalstyrelsen i sitt förutnämnda utlåtande, att det är uppenbart, *att* det råder brist på tandläkare och *att* det är önskvärt att utbilda flera, *att* detta bör ske så snart som möjligt och *att* det icke finnes någon tvekan om behövligheten härav. Tandläkareinstitutets lärarråd säger, att det »med vördsam och stor tacksamhet följt motionärernas intresse för snar lösning av tandläkarinstitutets utvidgnings- och byggnadsfråga», och lärarrådet finner bristen på tandläkare påtaglig och otvivelaktig. Vidare hava de sakkunniga, som blivit tillsatta för utredning av frågan om en effektiv vård av skolungdomens tänder, i sitt utlåtande sagt, att de för sin del finna, att tillgodoseendet av landets behov av tandläkare kräver en skyndsam utvidgning av tandläkarinstitutet i minst den omfattning, som av motionärerna föreslagits.

Och därmed äro vi inne på frågan om antalet elever, om det skall bli 60 eller 45.

Som av motionen och utskottsutlåtandet framgår, finnes i Norge en tandläkare på 4,780, i Danmark en tandläkare på 5.825 och i Sverige en tandläkare på 10.197 personer av resp. lands folkmängd. Utgår man från dessa siffror, finner man, att om det årligen utexamineras 60 tandläkare här i landet, skulle Sverige först år 1930 få lika många tandläkare som Danmark redan nu har i förhållande till folkmängden, och att det först efter 1935 blir antalet proportionsvis lika stort, som det för närvarande är i Norge. Så långt, som man

kommit i Amerika, kunna vi icke komma; det är oupphinneligt. Då skulle vi behöva 2,500 tandläkare, och det högsta antal, som vi torde kunna komma till, är 1,800 genom en årlig rekrytering av kåren med 60, och det skulle icke bliva förrän långt fram i tiden, tidigast om en mansålder. Först år 1922 kan den blivande utvidgningen av institutet resultera i ett ökat antal utexaminerade tandläkare. Vi hava således ganska goda skäl för att den blivande utvidgningen bör erhålla minst en omfattning, som vi i vår motion hava föreslagit.

För närvarande och sedan rätt länge tillbaka pågår en strävan att åstadkomma tandvård för skolungdomen. I många städer och i många större skoldistrikt äro tandkliniker redan inrättade, och i andra skoldistrikt äro åtgärder i detta avseende på dagordningen. Jag har mig bekant, att den nu sittande tandvårdskommittén i enlighet med sitt uppdrag tänker på åtgärder jämväl för barnen i landsbygdens skolor och på skoltandvårdens ordnande i det hela. Men hela denna rörelse är för sin fortsatta utveckling beroende av tillgången på tandläkare. Ökas icke detta antal, blir det omöjligt att få nödig personal för arbetet i skoltandklinikerna i städerna, och det blir ändå omöjligare att anordna tandvård för skolbarnen på landsbygden. För närvarande finnas 800,000 folkskolebarn. För ett fullständigt ordnande av tandvården för dessa barn fordras inemot 500 tandläkare. För närvarande hava vi dock endast omkring 500 här i Sverige, och av dessa sitta de flesta i Stockholm, resten i större och medelstora städer, men på landsbygden finnes ingen. På Gottland till exempel finns det *en* tandläkare, och han sitter i Visby. I min socken Lycksele, som är dubbelt så stor som Gottland, tycker man det borde vid sådant förhållande åtminstone finnas en halv tandläkare, men det gör det icke, och förhållandet är som bekant likadant på landet i allmänhet och i Norrland i synnerhet.

Fastän nu alla myndigheter, som hörts, säga, att det är ett trängande behov att få flera tandläkare, och fastän tandvårdskommittén räknat ut, att det kommer att behövas minst 60 utexaminerade per år — och jag vill nämna i förtroende, att detta är ett av skälen varför motionen kommit till — vill dock lärarrådet vid tandläkareinstitutet hava tillsatt en kommitté för att bestämma institutets blivande storlek och utreda behovet av tandläkare i landet. Ja, liksom icke det vore utrett av alla myndigheter, att vi hava alldeles för få tandläkare och att det till och med är ett trängande behov, att antalet elever ökas till 60. Icke har jag för min del förr hört, att man brukar sätta till kommittéer för att utreda till exempel hur många präster få utexamineras eller hur många läkare, lärare, veterinärer eller ingenjörer som få utexamineras. Men fastän det är nästan lika stor tandläkarbrist, som det är prästbrist, vill man tillsätta en kommitté för att utreda, huru många tandläkare landet kan tåla vid. Det påminner enligt min åsikt nästan alltför starkt om den gamla goda skråtiden.

Lärarrådet vid tandläkarinstitutet har dock, såsom synes på sidan 11 i betänkandet, i det nödläge, vari dess byggnadsfråga länge av omständigheternas makt kommit att stå stilla, *biträtt* förslaget om

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.

(Forts.)

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkarinstitutet.

(Forts.)

tandläkarinstitutets inrymmande i vetenskapsakademiens gamla hus. Ritningar och beräkningar finnas, och med nödiga tillbyggningar och inre förändringar kan läroverket inrymmas där.

Medicinalstyrelsen har också liksom lärarrådet satt i fråga, huruvida det möjligen vore bäst att lämna en sådan sak åt en kommitté men, säger medicinalstyrelsen på sidan 5 här i utlåtandet, en sådan utredning tager emellertid avsevärd tid, och anser styrelsen att resultatet av en sådan *ej* behöver avvaktas, innan statsmakterna besluta ovannämnda utvidgning av tandläkarinstitutet, vilken såsom *trängande* bör med *snaraste* vidtagas.

Då jag för min del anser, att varje dröjsmål med utvidgning av tandläkarinstitutet är och bliver till skada för folkhälsan i vårt land, herr talman, ber jag, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Hrer Kaijser: Herr talman, mina herrar! När andra kammaren för två dagar sedan beslöt att avslå andra tillfälliga utskottets hemställan om bifall till herr Ingvarsons motion angående nybyggnad för statsmedicinska anstalten, så följer därav, att andra kammaren även bör avslå denna motion. Ty om någon nybyggnad icke kommer till stånd för statsmedicinska anstalten, så måste den sannolikt inrymmas i gamla vetenskapsakademien, på sätt Kungl. Maj:t omnämnde i en kungl. proposition förra året. Meningen var att i vetenskapsakademiens gamla hus skulle inrymmas dels medicinalstyrelsen, dels statsmedicinska anstalten och dels tandläkarinstitutet, beräknat för så många elever, att 45 skulle kunna utexamineras per år. Då nu som sagt andra kammaren avslag herr Ingvarsons motion, så finnes det icke möjlighet för vetenskapsakademiens gamla byggnad att inrymma ett så stort tandläkarinstitut, att 60 tandläkare kunna årligen utexamineras där, samtidigt som byggnaden även skall inrymma lokal för medicinalstyrelsen och statsmedicinska anstalten. Redan av denna anledning ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan. Men jag gör det även av en annan anledning.

Jag delar nämligen fullkomligt vad tandläkarinstitutets lärarråd säger i sin skrivelse där det heter:

»Vad beträffar tandläkarinstitutets förflyttning till vetenskapsakademiens gamla hus får lärarrådet ännu en gång bemärka, att lärarrådet endast av nödtvång inför dess alltjämt trängande byggnadsfråga beslutat sig tillstyrka, att detta hus' gamla lokaler omändras till sjukvårdsinrättning. Det torde ock vara en ganska enastående åtgärd att nyinrätta sjukvårdsanstalter i ett gammalt hus. Särskilt gäller detta den tandkirurgiska avdelningen.»

Jag instämmer tillfullo med tandläkarinstitutets lärarråd. Det synes mig vara högst märkvärdigt, om tandläkarinstitutet för oöverskådlig framtid skulle så att säga fastslås vid denna gamla byggnad. Det har för de båda motionärerna, som sitta i en särskild kommitté för att utreda tandläkarfrågan, varit bekant, att tandläkarna numera icke hava att blott draga ut och plombera tänder samt göra

löständer, utan de hava även att sköta tandkirurgi och tandsjukdomar, och det är också för dem väl bekant, huru särskilt under det pågående kriget tandkirurgien fått mycket stor betydelse genom de käkskador som så ofta uppstå, när soldaterna bliva skjutna i ansiktet, vilket är så vanligt under skyttegravskriget. Likaså vet man, att tandläkarna numera böra kunna insätta proteser efter operationer för tumörer i käkarna. Således är det alldeles nödvändigt, att ett nytt tandläkareinstitut bör vara så beskaffat, att där verkligen finnes en sjukvårdsavdelning för patienter. Att i ett gammalt hus, som inte ens har en trädgård, förlägga en dylik avdelning, anser jag för min del alldeles otidsenligt. Att för kortare tid imrymma tandläkarinstitutet där, för att det skall bli bättre än nu, det må vara hänt, men att tänka sig, att det för en lång framtid skall vara förlagt till en sådan lokal, anser jag synnerligen olämpligt, och även av denna anledning ber jag att få avstyrka den ifrågavarande motionen och andra tillfälliga utskottets hemställan.

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.
(Forts.)

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman, mina herrar! I min egenskap av motionär skall jag be att få anföra några skäl, varför denna motion blivit väckt. Det är en känd sak, att sjukdomen tandröta är mycket utbredd bland hela folket. Den har också blivit bemärkt på olika orter, särskilt i våra städer och större samhällen, där man vidtagit åtgärder för att skydda det uppväxande släktet och för den skull inrättat s. k. skoltandvård. Även inom riksdagen har ju denna fråga varit på tal, då båda kamrarna beslöt att i en skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning angående skolungdomens tandvård. Denna utredning som pågår, har kommit under fund med, vilket stort behov därav föreligger bland det uppväxande släktet. Då man sökt utreda, hur pass stor utbredning denna sjukdom hade bland vårt folk, lät man undersöka 1,500 skolbarn, 500 i Skåne, 500 i mellersta Sverige och 500 i Norrland. Av dessa 1,500 barn som undersöktes var det icke mindre än 1,499, som voro mer eller mindre angripna. Att så litet göres för att hindra denna sjukdom och i tid vidtagna åtgärder mot den, beror huvudsakligen på brist på tandläkare. Denna brist har gjort sig gällande sedan lång tid tillbaka, och redan 1907, alltså för 10 år sedan, begärde tandläkarinstitutets lärarråd hos Kungl. Maj:t att få en nybyggnad till stånd. Denna nybyggnadsfråga väckte också dåvarande ecklesiastikministerns intresse, och han säger i 1909 års statsverksproposition: »Jag anser sålunda, att staten bör i görligaste mån främja den pågående utvidgningen av tandläkarinstitutets verksamhet.» Nu har sedan dess gått 10 år, och ingenting är åtgjort varken i nybyggnadsfrågan eller rörande utvidgning av institutet. Såväl medicinalstyrelsen och tandläkarinstitutets lärarråd som också förste stadsläkaren i Göteborg hava på det livligaste tillstyrkt en utvidgning av tandläkarinstitutet av många olika skäl, kanske icke minst därför att tandläkarkåren är så pass liten och rekryteringen nu icke kan bli mer än 30 om året, medan åter här behövs ungefär dubbla antalet. Att tandläkarkåren är så liten har gjort, att taxan sprungit upp, så att det för fol-

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.
(Forts.)

ket i de breda lagren är snart sagt omöjligt att låta laga sina tänder i tid. Det berättades vid ett tillfälle för mig, att i en familj en jungfru som fått sina tänder reparerade fick lägga ut halva sin årslön därför. Vi förstå, att särskilt i de tider som vi nu leva i, då allt i bekläd-nadsväg och dylikt är så pass dyrt, det är omöjligt att begära, att folk i de breda lagren skola lägga ned några nämnvärda summor på tandvård.

Jag vill meddela, att det i Sverige på 1,000 invånare icke finns mer än hälften så många tandläkare som i Norge och i Danmark. Vad detta betyder för tandvården, kan man lätt inse, och man bör då också kunna förstå behovet av en utvidgning av institutet, så att av de hundratals sökande som nu årligen anmäla sig skola kunna tagas in något mer än 30. Utskottet har stannat vid *omkring* 60. **Man har** sålunda icke fastslagit siffran 60 men ungefär pekat på denna siffra. Motståndarna till utskottsutlåtandet synes mera hava fäst sig vid, att det är så stor skillnad mellan 45 och 60 och att det icke går an att gå med på 60. Jag vill då betona att utskottet har sagt *ungefär* 60.

För oss motionärer, som blickat in i denna fråga, är huvudsaken den, att något göres. Det går icke an att avslå motionen blott på formella skäl eller, som den siste ärade talaren försökte lägga huvudvikten vid, därför att det vore bättre att få en nybyggnad till stånd än att få utvidgade lokaler i gamla vetenskapsakademien. Ja, fick man en nybyggnad, så vore det så mycket bättre, men då man i tio år hållit på därmed och icke lyckats, och då riksdagen förra året beslöt inköpa vetenskapsakademiens gamla byggnad med tanke på att här inreda lokaler även för tandläkarinstitutet, var det för oss motionärer angeläget att så långt möjligt söka tillförsäkra institutet tillräckligt utrymme.

Jag vill tillägga, att oavsett om förslaget om skolungdomens tandvård kommer under riksdagens prövning eller ej i **den närmaste** tiden behövs denna utvidgning av tandläkarinstitutet. Det vore enligt min mening orätt av riksdagen att avslå detta **krav**, **då** det gäller en så viktig sak som att ge vårt svenska folk tandvård och statens plikt är att se till att tillräckligt antal tandläkare finnes att tillgå. Jag skall, herr talman, icke längre upptaga tiden utan blott be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! De båda motionärerna i denna fråga — den förste ärade talaren och den, som nu hade ordet närmast före mig — ha gjort sig mycken möda för att söka för denna kammare påvisa behovet av en förbättrad tandvård. Jag kan icke förstå, att den frågan på något sätt föreligger till avgörande. Jag vill icke bestrida, att det behövs en bättre tandvård. Jag vill överhuvudtaget icke yttra mig i den frågan nu. Det spörsmål, som här föreligger till avgörande, är en lokalfråga för tandläkareinstitutet — det och ingenting annat.

Utskottets och motionärernas likalydande hemställan utmynnar i att tandläkareinstitutet skall förflyttas till en bestämt angiven plats, nämligen kvarteret Grönlandet Norra, Stockholm, och för det andra

att utvidgningen av tandläkarinstitutet skall ske så, att årligen omkring sextio tandläkare må kunna utexamineras. Den senast föregående ärade talaren ville beträffande det här begreppet »omkring sextio» söka visa, att »omkring sextio» egentligen betyder »mindre än sextio», men det är en mycket egendomlig bevisföring, ty »omkring sextio» kan betyda lika väl något över som något under, så att den bevisning, han härutinnan presterade, kan jag för min del icke finna i något avseende tillfylllestgörande. Utan att såsom sagt på något sätt vilja bestrida att det erfordras en bättre tand- och munvård, förefaller det mig, som om det vore att taga frågorna i en bakvänd ordning, om man först fastslår, att utvidgningen av tandläkarinstitutet skall ha den omfattningen, att årligen omkring sextio tandläkare skola kunna utexamineras, och om man, sedan man fastslagit detta, går till en undersökning rörande behovet av tandläkare. Det synes mig verkligen, att en motsatt gång borde vara den naturliga och riktiga, nämligen att man först konstaterar behovet av tandläkare och därpå grundar det årliga behovet av nya tandläkare. Vad för övrigt angår antalet tandläkare, som årligen borde utexamineras, ha varken utskottet eller motionärerna stöd för antalet sextio vare sig hos medicinalstyrelsen eller tandläkarinstitutets lärarråd. Medicinalstyrelsen säger därom, såsom det framgår på sidan 5 i utskottets utlåtande, följande:

»Hittills har, enligt institutets lärarråds uppgift, utbildats omkring 30 tandläkare årligen. Då avgången genom dödsfall inom kåren är obetydlig (år 1915 sex avlidna), innebär redan den nuvarande tillkomsten av 30 tandläkare årligen en årlig avsevärd ökning av kåren. Kunde antalet nyintagna elever ökas med 15, eller till 45, såsom tandläkarinstitutets lärarråd föreslagit, anser styrelsen att därmed ändamålet skulle vinnas. Genom en än starkare ökning, såsom av motionärerna föreslagits, skulle visserligen målet *hastigare* vinnas, men då uppstode fara för, att, sedan jämnvikt mellan tillgång och behov uppnåtts, tillströmningen skulle avtaga, och institutets lokaler och övriga anordningar befinnas för stort tilltagna.»

Ja, så säger medicinalstyrelsen, och tandläkarinstitutets lärarråd yttrar om denna sak följande, som återfinnes på sidan 7 i utskottets utlåtande. Jag ber i detta sammanhang få erinra den förste ärade talaren om att, då han refererade detta yttrande, var han så försiktig, att han icke fortsatte att tala om vad lärarrådet vidare sade, ty då skulle det visat sig, att tandläkarinstitutets lärarråd kommer till en uppfattning, som aldeles bestämt strider mot den uppfattning, som den ärade talaren har. Lärarrådet säger:

»Lärarrådet, som med värdsam och stor tacksamhet följt motionärernas intresse för snar lösning av tandläkarinstitutets utvidgnings- och byggnadsfråga, har givetvis intet att invända mot en av riksdagen till Kungl. Maj:t framburen skrivelse om antydda utvidgning och förflyttning, men anser sig ock skyldigt hänvisa till sina betänkligheter mot att dels fixera läroverkets examinationskapacitet till 60 utexaminerade för år, innan utredning i avseende å tandvårdens organisation finnes om det verkliga behovet av tandläkare, vil-

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkarinstitutet.
(Forts.)

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.

(Forts.)

ket antal kanske annars om ett par år är betydligt större, dels att utan enahanda utredning förlägga läroverkets lokaler till fastighet, som, redan i och för sig ej alldeles tillfredsställande, ej ens ger säker möjlighet till kanske snart nödig utvidgning. Lärarrådet måste alltså vidhålla sin mening, att ärendet i hela dess vidd lämpligast blir föremål för utredning av en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté.»

Jag tror, att jag drager en fullt riktig slutledning av detta lärarrådets uttalande, om jag säger, att motionärerna ha mycket litet — jag skulle nästan vilja säga icke alls något — stöd för sin uppfattning i det utlåtande, som lärarrådet avgivit. Den enda auktoritet, som utskottet åberopat sig på, är de sakkunnige för utredning av frågan om effektiv vård av skolungdomens tänder. Båda motionärerna äro ju, som bekant, med bland de sakkunnige. Med all aktning för motionärerna, de sakkunnige, och utskottet vill jag dock säga, att jag tror, att det är lugnast för riksdagen att först avvakta de sakkunniges utlåtande, innan riksdagen binder sig. Riksdagen har icke till sitt förfogande det material, som erfordras för frågans bedömande. Denna ståndpunkt har också intagits av tandläkareinstitutets lärarråd, som funnit, att frågan om tandvårdens ordnande måste bli av betydelse för frågan om tandläkareinstitutets utvidgning.

Vad så angår förflyttningen av tandläkareinstitutet till vetenskapsakademiens förra hus i kvarteret Grönlandet Norra, synes det mig alldeles uppenbart, att den frågan icke föreligger nu i det skick, att riksdagen nu bör fastslå lokaler för detta ändamål; och jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Vahlquist: Herr talman, mina herrar! Jag skall tillåta mig yttra några ord i den föreliggande frågan. Om kammaren genom ett avslag på framställningen skulle därmed anses uttala sig för att den icke vore intresserad för tandvården vore det en fullkomligt oriktig uppfattning. Riksdagen har nämligen redan förut visat sitt intresse för tandvården genom den skrivelse, som riksdagen avlät — om jag icke missminner mig — år 1912, och vi ha också en kommitté, som suttit i det närmaste fyra år och arbetat på att utreda frågan, huru vi på bästa sätt skola ordna tandvården särskilt hos skolungdomen. Det visar, att riksdagen förut haft och fortfarande har allt intresse för denna fråga.

Nu gäller det, som herr E. A. Nilson i Örebro sade, en nybyggnadsfråga. Jag har fattat de föreliggande handlingarna så, att det är tandläkareinstitutets mening att inom kort få flytta in i vetenskapsakademiens hus i där inrättade lokaler, och man har beräknat, att genom förflyttningen skall man få, utom i övrigt lämpliga lokaler, också större sådana och detta i sådan utsträckning, att det skall vara möjligt att utexaminera 45 elever årligen, således omkring 50 % ökning utöver hittills. Det är nämligen för närvarande 30, som årligen kunna utexamineras, men det skulle bli 45. Således menar jag, att frågan ligger icke så illa, och om vi se på vad medicinalstyrelsen och lärarrådet sagt, vill ingen av dem gå längre än till ett antal av 45

elever årligen, därför att de anse den siffran vara tillräcklig för det närvarande, och de till och med befara, att om man går längre skulle fara för ett tandläkareproletariat ligga inom möjlighetens gräns.

Man har åberopat de sakkunnigas yttrande såsom ett synnerligen starkt stöd för motionen. Men går man detta yttrande närmare in på livet, finner man dock, att här och där i detta yttrande gör sig en viss tvekan gällande beträffande det förefintliga behovet av antalet årligen utexaminerade tandläkare. I det fallet säga de sakkunniga, till vilka de båda motionärerna höra, efter att hava vidrört frågan beträffande antalet, huruvida sextio skulle vara det behöfliga eller icke: »På nämnda fråga kan visserligen icke givas ett ovillkorligt svar. Behovet av tandläkare kan nämligen icke utan vidare mätas efter antalet individer, som hava skadade tänder, eller efter tandskadornas omfattning.» Och så tillägga de: »Så länge det stora flertalet människor icke vårdar sig om eller icke har möjlighet att för skötseln av sina skadade tänder skaffa sig erforderligt biträde av tandläkare, gör sig behovet av sådana för dem icke gällande.» Behovet av tandläkare beror sålunda på den spridning, som kunskapen om nödvändigheten att sköta sina tänder fått och i vilken mån detta intresse spritt sig. Och vidare säger lärarrådet på sidan 15 nederst, sedan man redogjort för att så och så många skolbarn finns det och så och så många tandläkare behövas för att sköta dem: »Behovet av tandläkare för skoltandvården kommer sålunda att framträda blott successivt. Till en del gör sig detta behov emellertid gällande redan för närvarande, när — såsom förut påpekats — tandvård för skolbarnen inom rätt många skoldistrikt redan införts eller håller på att införas.» De sakkunniga kunna sålunda icke med bestämdhet säga, om antalet sextio är det riktiga, och jag tror därför, att vi böra följa medicinalstyrelsen och tandläkareinstitutets lärarråd och begränsa antalet till 45 elever årligen och se om icke därmed behovet kommer att fyllas. Jag tror, att detta antal kommer att bli tillräckligt.

Herr talman jag skall icke upptaga tiden längre. Jag vill endast tillägga, att jag icke tror, att vi befordra frågan genom den föreslagna skrivelsen, utan snarare tvärtom. Jag tror, att frågan bäst befordras genom att få utvecklas på så sätt som nu redan påbörjats. Jag ber därför herr talman, att få yrka avslag på såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Bengtsson i Norup: Ja, herr talman, den siste ärade talaren har tydligen förväxlat de ord, han citerade, ty vi ha bestämt sagt ifrån att, oavsett om frågan angående skolungdomens tandvård blir löst eller icke, behövs denna utvidgning. Och det är också därom, som både medicinalstyrelsen och lärarrådet yttrat sig varvid de helt och hållet bortsett ifrån huruvida frågan om skolungdomens tandvård blir av riksdagen löst eller icke. Det har sagts, att de sakkunnigas utlåtande borde inväntas, innan man bestämmer sig i denna fråga; men jag vill än en gång betona, att det rör icke alls den frågan — det torde dröja, innan den behandlas av riksdagen. Då herr E. A.

Ang. förkytning och utvidgning av tandläkareinstitutet.

(Forts.)

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkarinstitutet.
(Forts.)

Nilson i Örebro säger, att detta egentligen är en lokalfråga, vill jag invända: det är det inte, utan här föreligger ett verkligt behov av att få en ökad tandläkarkår, så att befolkningen i landet, särskilt dess djupare lager, skall kunna mot billigare arvoden få sin tandvård ordnad. Det är mycket egendomligt, att man försöker läsa de yttranden, som äro infortrade, så som man här gjort. Såväl medicinalstyrelsen som lärarrådet och de sakkunniga och även förste stadsläkaren i Göteborg ha bestämt uttalat, att en ökning behöves, och att dessa myndigheter ha ställt sig på litet olika ståndpunkt ifråga om huruvida antalet skulle bli 45 eller 60, borde inte få vara avgörande. Man får väl hoppas, att Kungl. Maj:t låter medicinalstyrelsen få det avgörande ordet i frågan, huruvida det skall bli blott 45, eller om det skall bli 60.

För mig är huvudsaken att något göres, och att man icke väntar ytterligare ett tiotal år på en nybyggnad, ty jag tror inte det skulle gagna landet. Vad som skall göras skall göras snart, och därför vidhåller jag mitt yrkande.

Herr Kant: Herr talman! Andra kammarens andra tillfälliga utskott har under sista dagarna haft all anledning att göra en del reflexioner. Så lärde sig utskottet i förgår, att det farligaste av allt ett tillfälligt utskott kan taga sig till, är att föreslå kammaren att skriva till Kungl. Maj:t och begära utredning angående nybyggnader, och jag tror därför och håller för sannolikt, att andra kammarens andra tillfälliga utskott aldrig mer skall låta komma sig till last, en sådan förseelse. Men vad händer nu i dag? Jo, här kommer herr Kaijser och säger: »Det här är inte riktigt att bereda lokaler åt tandläkarinstitutet i ett gammalt hus, för detta institut skola vid bygga nytt.» Det kan inte vara rätt efter den lärdom kammaren gav oss i förgår. Det är alldeles givet, att det enda rätta är, att inreda lokaler i gamla hus. När man inte vill bygga för så trängande behov som de som förelågo i förgår, tror jag inte kammaren går med på att besluta en nybyggnad för tandläkarinstitutet. Tandläkarinstitutets lärarråd har också självt resignerat och tänker sig icke annat än att det får hålla tillgodo med de lokaler som komma att inredas i fastigheten Grönlandet Norra.

Nu säger vidare herr Kaijser, att konsekvensen av det beslut som fattades i förgår måste bli, att kammaren även avslår utskottets föreliggande förslag. Men så är dock inte fallet, ty det finnes möjligheter till utvidgning i det inköpta huset i Grönlandet Norra även om statsmedicinska anstalten också skulle inrymmas där. Kammaren torde erinra sig, att riksdagen förra året beslöt att inköpa den vetenskapsakademien förut tillhöriga fastigheten i kvarteret Grönlandet Norra, och det förelåg då i den kungl. propositionen nr 108 en utredning om för vilka statsinstitutioner lokaler i detta hus avsåges. De sakkunniga, som yttrat sig i frågan, hade stannat vid att här borde lokaler beredas för medicinalstyrelsen, statsmedicinska anstalten och tandläkarinstitutet. För me-

dicinalstyrelsens krav åtgick en golvyta av 2,650 kvadratmeter, för statsmedicinska anstalten en golvyta av 1,700 kvm., och för tandläkarinstitutet en golvyta av 4,200 kvm., summa 8,550 kvm. Men efter installation av dessa anstalter finnes det ytterligare en disponibel golvareal av omkring 950 kvm. motsvarande, sedan avdrag gjorts för trappor, korridorer etc., vad som åtgår för 30 rum av ordinär storlek. Nu kan man mycket väl ordna det så, att tandläkarinstitutet får sig tillagt just detta utrymme eller möjligen att detta förlägges åt annat håll och att tandläkarinstitutet får en del av det utrymme, som nu är avsett åt medicinalstyrelsen eller statsmedicinska anstalten. På så sätt blir det möjligt att i nämnda hus bereda tillräckliga lokaler åt tandläkarinstitutet, att det kan mottaga ett så stort antal elever som i motionen föreslagits.

Herr Vahlquist har framställt saken så, som om tandläkarinstitutets lärarråd vore mycket belåtet med att få inflytta i de åt institutet anvisade lokalerna i Grönlandet Norra. Men så är långt ifrån fallet. Lärarrådet säger uttryckligen i ett föregående utlåtande, att lokalerna icke äro tillräckliga eller lämpliga för institutet, och får detta de ifrågavarande lokalerna, tillåta de blott en ökning av antalet elever på intill 10 eller möjligen en och annan därtöfver, 10 å 12 således. I sitt sista utlåtande har lärarrådet kommit till siffran 45. Men det är visst icke så, att lärarrådet tycker, att det är bra på det sättet. Det bara fastslås: få vi de lokaler som efter ritningar och kostnadsförslag äro avsedda för oss, då kunna vi mottaga 45 elever i stället för 30, men lärarrådet säger självt i sitt utlåtande, som av herr E. A. Nilson upplästes, att antalet elever kan komma att behöva ökas utöfver 60, om de sakkunnigas förslag till ordnande av tandvården här i landet går igenom. Jag kan för min del inte förstå, varför, när man inreder nya lokaler för en statsanstalt som tandläkarinstitutet, man skall ta till nått och jämnt det minsta, som behövs för denna anstalt. När möjligheter till utvidgning i det hus, de skola flytta in i, finnas, varför då inte på en gång ordna det så för dem, att de få tillräckliga lokaler, så att, om det visar sig nödvändigt om en 5, 10 år att öka elevantalet vid detta institut, så verkligen kan ske? Om vi ge tandläkarinstitutet detta ökade utrymme, är det naturligtvis därmed icke fastställt, att vi första, andra eller tredje året nödvändigt skola öka antalet elever till 60; det kan mycket väl till en början hålla sig till de föreslagna 45 platserna. Men är det äntet lämpligt, om det finnes utvecklingsmöjligheter, att från början ordna det så, att om ett behov av flera elever gör sig gällande, institutet kan taga emot det större antalet?

Emellertid här har även anförts en hel del andra skäl mot förslaget. Redan i går hörde jag, att man väpnat sig till tänderna för denna debatt i kammaren. Så kommer t. ex. herr Vahlquist och säger, att det är ganska farligt att öka antalet så mycket som till 60. Det kan bli ett proletariat av tandläkare, och det har medicinalstyrelsen också antytt. Men, mina herrar, jag tror inte alls det är så farligt. För min del är jag övertygad att vi inte behöva

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkarinstitutet.

(Forts.)

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkarinstituet.
(Forts.)

vara rädda för att det skall skapas ett tandläkarproletariat, om vi öka antalet elever till 60. Jag håller före, att det är få yrken här i landet, där man har det just så bra ställt för sig som i tandläkaryrket. Kursen vid tandläkarinstituet tar fyra år, sålunda behöver den, som skall bli tandläkare, efter studentexamen kosta på sig en utbildning på fyra år. Den unge mannen kommer då ut till en stad och börjar sin praktik. Jag har undersökt förhållandena härvidlag i min egen stad och på andra håll och har kunnat konstatera, att dessa unga tandläkare förtjäna omedelbart en 10 å 15 tusen kronor om året. Detta visar bäst, att tillgången på tandläkare icke är tillräcklig. Så att behovet av ett ökat antal elever, det behöver inte undersökas, herr E. A. Nilson; det ligger i öppen dag, att det verkligen är ett trängande behov av ett ökat antal tandläkare.

Om vi nu jämföra dessa tandläkares utbildning med läroverkslärarnas, finna vi, att en student, som skall taga filosofisk ämbetsexamen, får underkasta sig studier på en fyra, fem, sex år, därefter har han att genomgå provår och får sedan gå som extralärare en tid. I bästa fall når han en adjunktur tio år efter avlagd studentexamen, sålunda vid 28 å 30 års ålder. At denna adjunkt betalar staten 3,000 kronor om året, men den unge tandläkaren, som kommer ut efter fyra års utbildning, han förtjänar 10 å 15 tusen kronor. Jag tror inte alls, att man behöver vara rädd för att det skall skapas ett proletariat på nu ifrågavarande område, utan det behöves sannnerligen alltför väl ett ökat antal tandläkare.

Ja, mina herrar, det skulle nog vara mycket mer att säga om denna motion, men motionärerna synas mig ha tillräckligt utrett behovet av ett ökat antal tandläkare i landet, och jag hoppas också att i någon mån ha kunnat övertyga herrarna om detta behov med vad jag haft äran anföra. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan liksom till motionen.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag skall endast be att få säga den näst föregående talaren, utskottets ordförande, som här erinrat om Kungl. Maj:ts proposition nr 108 sistlidna år, att i denna proposition meddelades, att bland dem som hos Kungl. Maj:t gjort sig påminta för att erhålla lokaler i vetenskapsakademiens förra hus i Grönlandet Norra befann sig tandläkarinstituet. Jag hemställer till kammaren, om den anser det vara något behov från riksdagens sida att skriva till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skall taga en sak under övervägande, som allaredan är föremål för Kungl. Maj:ts bedömande. Jag vill endast göra denna erinran och därjämte tillägga, att jag tror inte, att riksdagen bör skriva till Kungl. Maj:t om lokalfrågor för ämbetsverk av den natur som tandläkarinstituet är. Tandläkarinstituet och kungl. medicinalstyrelsen lära icke underlåta att, sin plikt likmätigt, göra framställningar till Kungl. Maj:t rörande de lokaler varutav de äro i behov för sin verksamhet.

Herr K a n t: Det är inte detta, herr Nilson, som skall utredas, om tandläkarinstitutet skall ha sina lokaler i fastigheten Grönlandet Norra, utan det vi skola skriva om till Kungl. Maj:t är att institutet skall få större lokaler än de som äro anvisade detsamma enligt föreliggande förslag. Jag har också hört sägas, att, om den förre finansministern suttit kvar på sin plats fortfarande under riksdagen, det kommit fram en kungl. proposition till riksdagen om inrättandet av lokaler just för medicinalstyrelsen, statsmedicinska anstalten och tandläkarinstitutet i detta hus, och denna proposition kommer kanske ändå. Och om den inte kommer i år, så kommer den med säkerhet nästa år. Vad vi nu skola skriva och be Kungl. Maj:t om är blott det, att detta tandläkarinstitut skall få ett större utrymme, få ökade lokaler, som det så innerligt väl behöver.

Ang. förflyttning och utvidgning av tandläkarinstitutet.

(Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: I anledning av vad utskottets ärade ordförande nu anfört vill jag endast säga, att den frågan, huruvida större lokaler erfordras för tandläkarinstitutet eller ej, är helt och hållet beroende på behovet av ökat antal elever vid detta institut, och den saken är ännu outredd, såsom både medicinalstyrelsen och tandläkarinstitutets lärarråd tydligt och klart angivit.

Herr B e n g t s s o n i Norup: Herr E. A. Nilson i Örebro har här oupphörligt sagt, att en utvidgning av de för tandläkarinstitutet avsedda lokalerna icke är behöflig, då något behov av ett ökat antal tandläkare icke gjort sig gällande. Jag skall för att belysa den frågan här endast be att få anföra ett exempel från staden Jönköping. Där har man under en följd av år haft skoltandvård, men på grund av bristande tillgång på läkare har man nu måst sluta upp med denna verksamhet. Man har icke kunnat få någon skoltandläkare, därför att tandläkarna i staden förtjäna betydligt mera såsom privatläkare än såsom läkare i skolans tjänst.

Herr V a h l q u i s t: Blott ett par ord. Jag vill än en gång säga till utskottets ärade ordförande, att det här strängt taget icke är fråga om någon större skiljaktighet mellan oss, som yrka avslag, och utskottet. Det gäller endast, huruvida vi skola gå på den linjen, att vi säga, att det är av behovet påkallat, att vid tandläkarinstitutet årligen utexamineras 60 elever, såsom utskottsordföranden säger, eller, som vi önska, nöja oss med vad medicinalstyrelsen och tandläkarinstitutets lärarråd för sin del förklara vara tillräckligt, 45 elever årligen. Jag anser, att om framdeles skulle yppa sig ett oavvisligt behov att utvidga tandläkarinstitutets lokaler, så kan en utvidgning då ske, och vi behöva icke gå händelserna i förväg.

Herr K a n t: Jag betonade redan i mitt första anförande, att, därest tandläkarinstitutet skulle få dessa utvidgade lokaler, det därför icke är nödvändigt, att från institutet genast skall utexamineras 60 elever om året. Herr Vahlquist har i det stycket alldeles missuppfattat utskottet. Vi vilja endast ge institutet utvecklingsmöjlig-

Ang. förflyttning och utvidgning av ländläkareinstitutet.
(Forts.)

heter, och vad vi här vilja skriva om och begära är endast, att institutet måtte få så stora lokaler, att det är möjligt att där utexaminera 60 elever årligen, men därav följer, som sagt, icke, att man nödvändigtvis skall varje år nu i början utexaminera ett så stort antal.

Herr vice talman! Jag tillåter mig att vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr vice talmannen sig avse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslags följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 102 ja mot 72 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 2.

Ang. begränsning av fullmaktsröstning vid landstings- m. s. val.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag i fråga om avskaffande eller begränsning av fullmaktsröstning vid landstings- samt stads- och kommunalfullmäktigeval.

I anledning av en i första kammaren utav herr *M. Hellberg* väckt motion, nr 10, om åvägabringande av utredning och förslag i fråga om avskaffande eller begränsning av fullmaktsröstning vid landstings- samt stads- och kommunalfullmäktigeval hemställde konstitutionsutskottet, till vars behandling ifrågavarande motion hänvisats, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning och därpå grundat förslag om fullmaktsröstningens största möjliga begränsning vid landstings- samt stads- och kommunalfullmäktigeval.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Clason*, *Bellinder*, *von Mentzer*, *von Bahr*, greve *Alexander Hamilton*, *Flensburg*, *Mag-nusson* i Tumhult, *Räf*, *Karlsson* i Mo och *Andersson* i Höckerum,

vilka ansett, att utskottet bort avstyrka herr Hellbergs ifrågavarande motion.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr Andersson i Höckerum: Herr vice talman, mina herrar! I nu föreliggande konstitutionsutskottsutlåtande såväl som inom utskottet har fullmaktsröstningen målats i mycket mörka färger, men så illa ställt, som motionären och utskottet velat låta påskina, tror jag dock icke, att det är. Å landsbygden är säkerligen missbruket av fullmakter obetydligt och av så oskadlig natur, att att något stort nummer därav ej gärna kan göras. Det är möjligt, att det förhåller sig något annorlunda i städerna.

Utskottet har endast velat se fullmaktsväsendets missbruk; det har i sitt yttrande ej ett ord för fullmaktsröstningens fördelar, och den stora betydelse den har för stora delar av vårt folk. Då utskottet begär fullmaktsröstningens största möjliga begränsning vill det, så att säga, kasta ut barnet med badvattnet.

Vad skulle ett riksdagens bifall till utskottets krav medföra? Jo, helt enkelt det, att en stor del av landsbygdens befolkning, de som ha milslånga vägar till vallokalerna, skulle få ännu svårare att göra sitt inflytande gällande. Nu tillgår det nog så i allmänhet bland dem, som bo avlägset från stäm- och vallokaler, att de, som av en eller annan orsak ej kunna personligen infinna sig å vallokalerna, lämna fullmakter till sina grannar och liktänkande. På detta sätt beredes en stor del röstberättigade tillfälle att bli representerade, vilket de eljest icke skulle bli. Det är dessa röstberättigade, de som i bekvämlighetsavseende äro sämst lottade och som få dragas med alla de svåra bördor och villkor, vilka följa med att bo långt avlägset från centrala orter, som skulle komma att beredas ännu mera svårigheter, om utskottets krav bleve genomförda.

Det kan, enligt mitt förmenande, ej vara rätt att stora delar av landsbygdens befolkning skulle bli sämre ställda, än vad de nu äro, och detta därför, att i städerna skulle, om det nu förhåller sig såsom utskottet förmäler, förekomma fullmaktsmissbruk.

Herr vice talman, då jag icke kan finna någon rättvisa och reson i att landsbygdens befolkning skall lida för de fullmaktsmissbruk, som möjligen begåtts i städerna, kanske huvudsakligast i storstäderna, så ber jag att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Sterne: Herr vice talman, mina herrar! Den föregående talaren började sitt anförande med att meddela, hur enligt hans åsikt motionären lika såväl som utskottet hade målat denna fullmaktsröstnings faror i alltför mörka färger. Han tycktes däremot gå till den andra överdriften och måla upp faror, där inga finnas, för det fall, att riksdagen här skulle bifalla, vad utskottet påyrkat.

Vad innefattar då detta yrkande, som utskottet här kommer med?

Ang. begränsning av fullmaktsröstning vid landstings- m. st. val.
(Forts.)

Ang. begränsning av fullmaktsröstning vid landstingsm. st. val.

(Forts.)

Jo, man yrkar här blott på en utredning och därpå grundat förslag om fullmaktsröstningens största möjliga begränsning vid landstings- samt stads- och kommunalfullmäktigeval. Det är sålunda icke så, som den föregående talaren med sitt ofullständiga referat av utskottets kläm kanske sökte bibringa sina åhörare, att man här velat gå till anfall mot all fullmaktsröstning. Det kan tänkas, att man från en sådan utgångspunkt skulle kunna få någon anledning att måla upp det resultat, som han sökte komma till, därest man skulle bifalla konstitutionsutskottets yrkande.

Här är det egentligen även för landsbygdens del fråga om en mycket obetydlig sak; det gäller här för dess del att begränsa röstningen vid landstingsvalen och i de få kommuner, där kommunalfullmäktige finnas, även vid val av sådana. Nu är det ju allmänt bekant, att landstingsmannavalen skola hållas på en helgdag, nämligen Marie bebådelsedag, för såvida icke på grund av alldeles särskilda omständigheter annorlunda beslutes. De skola sålunda äga rum på en dag, då icke de dagliga sysslorna och bekymren behöva lägga alltför starkt beslag på landsbefolkningens intressen eller dess möjligheter att personligen göra sitt inflytande gällande.

Här kanske jag också bör skjuta in, vad som för övrigt bör ligga i öppen dag, att vid andra kammarvalen ha vi ju denna rent personliga inställelse, där ifrågakomma inga fullmakter, och enligt vad som är bekant råda inga klagomål över detta förhållande på landsbygden, utan man reder sig mycket gott med dessa val utan fullmaktsröstning.

Jag tror sålunda, att den föregående talarens alla argument följaktligen falla platta till marken, om man blott tar hänsyn till vad utskottet och vad motionären i själva verket velat.

Den stora anledningen, som här ligger bakom, är ju huvudsakligen det alldeles påtagliga missbruk, som har kunnat påvisas och som synes rent automatiskt följa denna fullmaktsröstning i spåren. Det kan av ingen bestridas, att rätt grova missbruk både här och var gjort sig gällande tack vare fullmaktssystemet. Först och främst saknas icke påtryckningar i vissa former, som egentligen borde vara främmande för hela vår valordning, där man ju sökt att få ett så vidsträckt skydd som möjligt för valhemligheten.

Det går väl icke att bortresonera, att när valmän, som på ett eller annat sätt stå i ekonomiskt beroende till personer, av dessa bli tillfrågade, om de önska lämna sin fullmakt, de då ha mycket svårt att visa sig fullständigt rakryggade. Man vill om möjligt gärna stå väl med dessa personer, åt vilka man lämnar sina fullmakter. Ja, det saknas t. o. m. icke exempel på, att valmän för att stå väl hos olika personer, lämna ut sina fullmakter flera gånger, så att flera fullmakter från samma person komma att presenteras vid valet. Det saknas ej heller exempel på, att användningen av en fullmakt icke alls blivit den, som fullmaktsavlämnaren avsett. Jag skall nu icke särskilt påpeka, att en fullmakt mycket lätt kan komma på villovägar och i andra händer, än som från början var avsett, framför allt därför, att det nu tillgår så, att man har ett högt utvecklat och högt

uppdrevet valmaskineri, där man så att säga samlar och pressar ihop högar av fullmakter, vilka sedan liksom sedlar vandra ur hand i hand och gälla för innehavaren utan inskränkning. Det berättades för en del år sedan en mycket belysande historia, om vart det oinskränkta fullmaktsamlandet, genom att detta valmaskineri kommer till användning kan leda. Man kunde här i Stockholm få se, hurusom högerens valmaskineri hade bringat ihop ett större antal fullmakter, än den sedermera kunde placera i händerna på sina partivänner, som funnos tillstådes vid valet. Man kastade då helt nonchalant över den överblivna fullmaktsbunten på ett annat parti och sade: ni kan gärna använda dessa fullmakter och rösta med dem; vi se det hellre, än att de skola komma det tredje partiet till godo. Man kan ju t. ex. tänka sig, att några för den »samhällsomtörtande socialismen» mycket förskrämda valmän lämnade sina fullmakter i, såsom de ansåge, rätt-trogna händer, för att deras röster på detta sätt skulle komma till full-lödigt användande, d. v. s. användas mot socialismen och dess onda inflytande, men att dessa fullmakter i stället komme att användas för detsamma. Jag tycker, att man även från det partis sida, där man nu håller på fullmaktsröstningen, borde känna sig en smula haj inför det uppenbara skoj, som man på vissa håll driver med hela detta full-maktssystem.

Man har för övrigt sett, hurusom man tangerar strafflagen med denna fullmaktsröstning. Man använder sig av betalda full-maktsinsamlare, som ha visst för varje fullmakt, och det ligger då nära till hands, att när denne valmakare får höra att en person, som han uppsöker, är bortrest och kanske icke kommer hem till valtillfället, han då själv på rak arm skriver ut en fullmakt och undertecknar den med vederbörande röstägandes namn, och därmed är saken klar. Vi skola nämligen komma ihåg, att ingen av dessa fullmakter i regel bevittnas på lagligt sätt, utan valmakaren sam-lar ihop dem i buntar, och sedan är det de på valbyråerna anställda skrivbiträdena, som få bevittna fullmaktsutställarnas namn och därvid utföra ett maskinmässigt massarbete; på så sätt bliva dessa fullmakter lagliga betalningsmedel i den politiska byteskampen.

Jag frågar än en gång, om ett dylikt system ens för det parti, som nu håller på fullmaktsröstningen, kan anses vara försvarbart, och om det icke egentligen utvecklats så långt, att vi här kommit in i en moralisk och politisk förskämning, som verkligen fordrar en ändring till det bättre. Jag tror, att det vore rimligt, om alla partier kunde ena sig om en sådan rent obetydlig reform som denna, och vilken, därom är jag för min del övertygad, icke skulle leda till nackdelar knappast för något parti.

Nu skall jag visserligen icke fördölja, att man på högersidan verkligen tror, att man skulle förlora på en sådan ändring. Jag har haft tillfälle att samtala med en förstakammarledamot om denna sak, och han förklarade helt öppenhjärtligt att detta kunna vi visst icke gå med på, och han framdrog ett mycket mera bärande skäl än den ärade talaren för reservanternas här anförde. Han framhöll nämligen, att det moderata partiets inflytande skulle min-

Ang. begrän-
ning av full-
maktsröstning
vid landstings-
m. A. val.
(Forts.)

skas, om man toge bort denna fullmaktsröstning, och han förklarade detta helt enkelt på det sättet, att högern inom sig hade de högre röstetalen. Han tog ett sådant fall, då en person, som har t. ex. 30 röster, blir förhindrad att deltaga i ett val; denne kompenseras då icke därigenom, att en röstande från motpartiet likaledes är förhindrad, ty denne senare har ett mindre röstetal, kanske blott en tio röster, och alltså skulle det moderata partiet förlora härpå. Han gick ännu längre, i det han påstod, att fullmaktsröstningen var en av hörnelarna för första kammarens sammansättning, och därför kunde man på högernsida icke gå med på denna reform. Det är detta, mina herrar, som är det egentliga skälet härvidlag, ty det, som här uppkonstrueras, har icke något verkligt värde.

Det har redan på förmiddagen talats mycket om detta oresonliga förstakammarvälde, som icke har förmåga att smälta ens den enklaste reform, som man önskar ifrån annat håll, utan där man helt enkelt tillgodoser sitt rent krassa egoistiska klassintresse, och denna lilla fråga är ett typiskt exempel på, huru man där sitter och bevakar ända ut i de yttersta detaljer allt vad som man misstänker tilläventyrs skulle kunna rubba något litet grand av ens maktställning.

Här ha vi ju för övrigt tämligen starka intyg även från annat håll på förkastligheten i denna fullmaktsröstning. Man kan sålunda peka på Stockholms stadsfullmäktiges beslut i denna fråga; de ha nämligen ingått till Kungl. Maj:t med en hemställan att fullmaktsröstningen måtte avskaffas. Man kan likaledes peka på överståthållarens i Stockholm instämmande i denna begäran. Om man därför anser, att denna fråga ingår såsom ett led i någon fanatisk partikamp, kan man åtminstone peka på, att en stor stadsfullmäktigekorporation och en myndighet, som man icke kan misstänka för alltför radikala tendenser och radikala ansatser, givit denna tanke och detta förslag sitt stöd.

Allt detta tillsammans borde, synes det mig, vara av den beskaffenhet, att man utan att spilla många ord på hela denna angelägenhet, som visst icke kommer att revolutionera vare sig grunderna för första kammarens sammansättning och ej heller grunderna för vårt politiska liv i allmänhet, från alla partiers sida skulle kunna vara med om vad utskottet här föreslagit och som jag, herr vice talman, nu ber att få yrka bifall till.

Herr R ä f: Ja, den föregående talaren har sagt, att detta är en mycket obetydlig sak, och det tror jag också. Han har också sagt eller antytt åtminstone, att det icke skulle vara någon partisak, och det sade också motionären själv, men det egendomliga i saken är emellertid, att det samlat sig precis 10, som tillstyrkt saken, och 10 reserveranter, som avstyrkt saken. På det sättet kan en sak, som icke är en partisak, arta sig till att bli en partisak.

Om det är så som den föregående talaren sade, att det skulle vidlåda motståndet mot motionen något mycket omoraliskt och dåligt,

så skulle det alltså vara tio rena änglar, som varit för och tillstyrkt motionen, och tio mörka änglar, som varit emot motionen, d. v. s. 10 mycket hederliga och 10 mycket ohederliga. Jag kan icke tycka, att man behöver lägga in sådana motiv. Jag är själv bland reservanterna, och jag har icke haft någon känsla av att det här var fråga om något moraliskt eller omoraliskt.

Nu säger man, att fullmaktsbruket skulle medföra många missbruk. Ja, det tror jag, att sådant kan förekomma, men jag tror icke, att man kan taga bort alla missbruk. Tar man bort det ena missbruket, så finnas andra kvar, och det blir såsom det heter i visan, att mister du en, stå dig tusende åter.

Så säger man, att det kan givas påtryckningar i avseende å insamlandet av fullmakter. Nåväl, men det är så på många andra områden också. Jag ser här framför mig en bankdirektör. Han vet nog, hur det är vid konkurserna, att så snart det är en konkurs, så är det på samma sätt, att juristerna söka få fullmakter att bevaka fordringar i konkursen. Skulle man då behöva känna sig skyldig att giva alla de jurister, som komma och vilja ha fullmakter i konkursen? Likaså är det med fullmakter vid val. Skulle jag vara så knäsvag, att jag icke hade mod att säga nej? Jag begiper icke, hurudana karaktärer man konstruerar fram i det svenska samhället. Det måtte vara i vissa bygder och på för mig obekanta orter, där det är så otroligt svaga karaktärer. Jag har icke hört talas om det. Mig vederligt har jag aldrig avfordrat någons fullmakt till kommunala eller andra val. Själv har jag en stark motkänsla mot allt dylikt.

Så säger man, att fullmakterna bevittnas på ett högst märkvärdigt sätt eller att de icke alls skulle vara bevittnade. Sådant förekommer nog också på andra områden. Det är icke en vecka sedan, då jag hade ett papper hos mig. Det fanns ett namn förut på det, och jag satte mitt namn bredvid. Jag skickade sedan handlingen tillbaka. Den är säkerligen belånad i en bank den dag i dag är, och givet är att den blivit bevittnad, men icke vet jag, hur någon kunnat bevittna mitt namn utan att ha sett mig skriva det. Då säger man: Jo, det är vackra saker! Ja, för allt i världen, vill man taga bort påtryckningar och sådana bevittningsaffärer så gärna för mig, och gärna får man bestämma sex månaders straffarbete för det, men låt det gå alltigenom och icke bara i detta särskilda fall, utan i alla fall, där sådant förekommer.

Om det icke vore så ytterligt obetydligt som jag tycker det är, skulle jag säga ytterligare några ord. Men jag kan i alla fall icke avhålla mig från att säga, att de, som verkligen vilja livaktighet i de kommunala angelägenheterna, måste förvåna sig över att man i detta fall vill hindra användande av fullmakt, ty många skulle därigenom bli hindrade att avgiva sina röster vid val. Utskottet har sagt, att vi skulle anordna det på samma sätt som 1908 års riksdagsskrivelse föreslog rörande sjömän och sådana. Hur är det med den skrivelsen? Jo, med den är det så, att riksdagen avsåg, att sjömän, storfiskare och järnvägsmän skulle få rösta genom fullmakt. Hur går det då med jordbrukarna? Om vi anordna det på samma sätt som riksdagen

Ang. begränsning av fullmakteröstning vid landstingsm. fl. val.
(Forts.)

Ang. begränsning av fullmaktsröstning vid landstingsm. fl. val.
(Forts.)

gens skrivelse 1908 förutsatte, så bli jordbrukarna strandsatta att rösta genom fullmakt. Ja, säger man, jordbrukarna få väl ininna sig själva. Tror man icke, att även jordbrukarna kunna vara upptagna av sina angelägenheter i ladugårdar och stall o. s. v.? Likaså är det i åtskilliga samhällen med arbetarna, som icke kunna komma ifrån för att deltaga i valen. Det har förvånat mig många gånger, varför man skall oupphörligt söka förhindra en fri utövning, som måste anses vara till landets och särskilt valmännens nytta. Då man ivrar för att sjömän, storfiskare och järnvägsmän skola få deltaga i val, varför ivrar man då icke för att lantbrukare, affärsmän och sådana, som av sjukdom äro hindrade att infinna sig, skola få deltaga i val genom fullmakter. Det synes mig vara så inkonsekvent, att jag kan icke vara med på det, utan jag ber att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr J a n s o n i Kungsör: Herr talman! Den senaste talaren påstod, att det skulle vara obarmhärtigt mot lantmännen, affärsmännen o. s. v., att de icke skulle få deltaga i val genom fullmakter, då de hade ladugårdar och stall att sköta. Men vi må komma ihåg, att det är bara vart fjärde år, som det är landstingsmannaval. Och kan man en gång vart tredje år själv avlägga sin röst vid riksdagsmannaval, så är det icke svårare att en gång vart fjärde år gå från ladugården och stallet och rösta på landstingsman. Jag har blivit uppkallad därför, att man vill göra detta så svårt för lantmännen och påstå, att det vore för stora olägenheter för just dessa, om fullmakterna skulle dragas in, och att icke några särskilda svårigheter yppat sig eller några skandalösa förhållanden framträtt med avseende å fullmaktsröstningen. Jag har gjort mina iakttagelser för min del under de landstingsmannaval, som senast varit, och jag får säga, att det varit tillräckligt med ledsamma förhållanden, som gjort, att jag fått en bestämt grundad uppfattning, att man bör taga bort fullmaktsröstningen. Man har t. ex. indelat kommunerna i vissa distrikt och tillsatt vissa personer, som gått ur hus och i hus och skaffat sig fullmakter även hos dem, som bott inpå knutarna till vallokalen. Så det är icke av behovet påkallat. Jag ber få erinra om att det begäres *icke*, att fullmaktsröstningen skall avskaffas, utan utskottet begär dess inskränkning i största möjliga grad. Utskottet har icke kunnat följa motionären, då han begär antingen dess avskaffande eller inskränkning, utan utskottet begär endast inskränkning i största möjliga grad. I det ligger ett medgivande, att utskottet icke vill förorda ett fullständigt borttagande. Man önskar, att det skall bli i överensstämmelse med förhållandena vid riksdagsmannaval. Det är påtagligt. Man önskar, att dessa, som skola rösta, skola så vitt möjligt infinna sig själva. Ha de laga förfall vill man bereda dem möjlighet att få rösta genom fullmakt. Detta är emellertid något, som Kungl. Maj:t har att utreda, och jag tror, att klämman är tillräckligt vid, för att Kungl. Maj:t skall kunna vidtaga åtgärder för att skydda de lantmän, som bo så långt bort, att de icke kunna komma själva och rösta. Jag ber även jag att få

betona, att såväl överståthållarämbetet som Stockholms stadsfullmäktige ha lidit så av fullmaktsröstningen, att de begärt, att något skall åtgöras. Det är en så enkel reform och så rättvis, att jag förvånar mig högeligen över att man skall resa ett så kompakt motstånd mot den.

Jag ber få erinra om en iakttagelse från min hembygd, där befolkningen utgöres av blandad bruks- och bondebefolkning. Där komma ynglingar och skaffa sig fullmakter för att vid valet rösta, utom med 10, 11 å 12 röser för sig själva, med lika många röster på grund av fullmakt. Det kännes besynnerligt, då man betänker, att lantmännen komma med 4—5 röster, att dessa ynglingar skola komma med en 11 å 12 röster för sig själva och lika många på grund av fullmakt.

Det är nog så, att både det ena och det andra partiet begagnar sig av denna trafik, men jag vill säga, att vänsterpartierna vilja ha bort den trafiken därför att de anse den för en styggelse.

Och så är det ännu en sak, som jag skall be att få säga, innan jag slutar. Både högern och vänstern ha kommit överens om att lagstifta på sådant sätt, att valhemligheten blir bevarad till det yttersta. Man har ordnat med skärmar, kuvär och förseglingar för att valhemligheten skall bli så fullkomlig som möjligt. Men med fullmaktsröstning finns den möjligheten att röstningen blir så känd som möjligt, ty dessa, som äro ute på fullmaktsjakt, ta naturligtvis reda på, huru fullmaktsgivaren ämnar rösta: Man frågar, tänker ni rösta så eller så? Svaras det då: nej, så tänker jag ej rösta — ja, då vet man ju därigenom hurudant läget är, och valhemligheten kan då icke bevaras.

För övrigt känner jag exempel på personer, som genom falska uppgifter narrat till sig fullmakter. Vid 1911 års riksdag hade herr Forsberg i Stolpetorp, som väckt motion om fullmaktsröstningens inskränkning, åtskilliga historier om senaste landstingsmannavalet och var högeligen bekymrad för att folket var så fördärvat ute i hans valkrets — det står i hans motion av 1911 — att man icke endast tvingade sig till fullmakter utan till och med förfalskade sådana, och det kom i dagen, att fullmakter på åtskilliga håll verkligen voro förfalskade. Varför försvara en sådan trafik? Jag tycker, att varje rätttänkande människa borde reagera häremot, och som lantman kan jag icke annat än förorda utskottets moderata framställning, som innebär, att fullmaktsröstningen må efter av Kungl. Maj:t företagen utredning i största möjliga utsträckning inskränkas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr R ä f: Herr talman! Vad uttrycket »fullmaktsröstningens största möjliga begränsning» verkligen innebär, framgår av utskottets motivering där det heter:

»Det synes av dessa skäl utskottet vara en av erfarenheten synnerligen påkallad åtgärd, att fullmaktsröstningen vid här ifrågasvarande val om icke helt avskaffas så åtminstone inskränkes till de fall, då verkligt behov av densamma kan anses föreligga. Riksdagen

Ang. begränsning av fullmaktsröstning vid landstingsm. f. val.

(Forts.)

Ang. begränsning av fullmaktsröstning vid landstings m. fl. val.

(Ports.)

har i sin förut berörda skrivelse av år 1908 i huvudsak angivit, vilka dessa fall kunna anses vara vid andrakammarvalen, och det torde icke finnas någon rimlig anledning antaga, att deras omfattning skulle vara någon annan *vid här ifrågvarande val.*»

Vilka personer berör detta? Jo, det berör, som jag nyss hade tillfälle nämna, sjömän, storfiskare och järnvägsmän. Alltså vet man nu, vilka det här är fråga om. Jag säger ännu en gång, att det gäller icke lantbrukare och dylika, för vilka fullmaktsröstning kan vara lika nödvändig som för de förstnämnda.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå, blev berörda hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Efter härpå skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 17, i anledning av väckta motioner angående skattefrihet för krigstidshjälp biföll kammaren utskottets i nämnda betänkande gjorda hemställan.

§ 4.

Ang. ifrågasatta ändringar i brännvinsförsäljningsförordningen.

Vidare förekom till behandling bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om brännvinsförsäljningsförordningens ändrande i viss riktning.

I en inom första kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 77, hade herr *Stärner* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbete och för riksdagen framlägga sådant förslag till ändrade bestämmelser i förordningen angående försäljning av brännvin, att däri omförmälda försäljningsbolag måtte upphöra samt att utminuterings- och utskänkningsrätt, där sådan beslutades, måtte utövas av kontrollstyrelsen genom särskilda försäljningsorgan.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid betänkandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Östberg*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av herr *Stärners* ifrågavarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida det kunde finnas lämpligt, att i brännvinsförsäljningsförordningen omförmälda kommunala försäljningsbolag upphörde samt att handhavandet av deras uppgifter övertogs av en för hela riket gemensam organisation, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

av herrar *K. G. Karlsson* och *Jönsson* i Revinge, vilka instämt i det av herr *Östberg* gjorda yrkandet; samt av herrar *Källman*, *E. J. Söderberg*, *Holmström* och *Nilsson* i Kristianstad, vilka yrkat bifall till motionen.

Utskottets hemställan upplästes. Därefter yttrade

Ang.
ifrågasatta
ändringar i
brännvins-
försäljnings-
förordningen.
(Forts.)

Herr *Källman*: Herr vice talman! Den motion, som ligger till grund för förevarande betänkande från bevillningsutskottet, avser ju att få brännvinsförsäljningsförordningen ändrad i viss riktning. Motionären vill avskaffa de nuvarande brännvinsbolagen såsom organ för brännvinsförsäljningen i orterna och ordna denna sak genom kontrollstyrelsen. Utskottets majoritet vill emellertid icke vara med om detta, men vi reservanter kunna icke fatta saken på annat sätt än att det är en välbetänkt och nyttig åtgärd att bifalla motionen. Det är nyttigt och välbetänkt såväl ur nykterhetsintressets synpunkt som ur statsekonomisk synpunkt, och det är ur dessa synpunkter som jag och tre andra ledamöter i utskottet reserverat oss till förmån för motionen. Bevillningsutskottets majoritet anser, att då man väsentligen avvecklat det kommunala intresset, såsom det skedde vid 1913 års riksdag, så skulle man därmed ha fullbordat verket. Jag har den uppfattningen, att så icke är fallet. Då man beträtt en väg som anses vara den riktiga och kommit ett visst stycke på den, så kan det icke finnas anledning att återvända utan fortsätta fram till målet. Motionären och vi reservanter vilja fortsätta. Jag tror, att denna kammare i stort sett är ense med oss däri, att det skulle vara till nytta för nykterhets-saken att helt avveckla det kommunalekonomiska intresset. Begränsningen av bolagsintresset är ett stort steg fram till det målet. Jag tror, att det skulle vara klokt och nyttigt att fortsätta på den vägen.

Jag skall icke upptaga kammarens tid med någon redogörelse för frågan, då jag tror, att vi alla äro förtrogna med den, och yrkar därför, herr talman, bifall till motionen.

Med herr *Källman* förenade sig herr *Pettersson* i Södertälje.

Herr *Nilsson* i Bonarp: Herr talman, mina herrar! Då jag har deltagit i det slut, vartill utskottet kommit, anser jag mig böra säga några ord till försvar för dess ståndpunkt.

Det är klart, att sedan staten övertagit brännvinsförsäljningsbolagens inkomster, måste det framstå som en angelägenhet av stor vikt att tillförsäkra statsverket dessa inkomster så oavkortade som möjligt. I ändamål att vinna detta syfte har riksdagen i två särskilda skrivelser anhållit om utredning av förevarande spørsmål, och Kungl. Maj:t har med föranledande av dessa skrivelser uppdragit åt nykterhetskommittén att verkställa utredning i ärendet. På grund av denna utredning framlades 1915 års kungl. proposition i ämnet. Samtidigt med propositionen framfördes också av en

Ang.
ifrågasatta
ändringar i
brännvins-
försäljnings-
föreskrifningen.

(Forts.)

motionär i första kammaren, herr Östberg, förslag om vissa ändringar. Bevillningsutskottet, vartill såväl den kungl. propositionen som herr Östbergs ifrågasatt motion remitterades, ansåg sig icke ha skäl att bifalla motionen. Däremot bifölls så gott som utan ändring Kungl. Maj:ts framställning i ärendet.

Då spörsmålet så sent som för två år sedan varit föremål för nykterhetskommitténs utredning och för prövning inom riskdagen, och det beslut som riksdagen med anledning därav fattade, innebär, att det skulle överlätas åt kontrollstyrelsen att öva kontroll i förevarande hänseende, kan det ej vara nödigt, att man redan nu efter två års förlopp bör söka framkalla ändring i dessa bestämmelser. Det är knappast något område där man så oupphörligt tummat och vänt på bestämmelser som i avseende på brännvinsförsäljningsföreskrifningen. Men när riksdagen gjort ett principuttalande för två år sedan, då tycker man dock, att det borde få räcka någon tid, innan frågan göres till föremål för förnyad undersökning. Jag är icke någon särskilt entusiastisk beundrare av brännvinsförsäljningsbolagen, varför det kan hända, att man i deras verksamhet kan finna ett och annat, som borde vara annorlunda och bättre, men som frågan ligger, och då riksdagen för två år sedan gjort ett principuttalande, så anser jag det olämpligt att nu vidtaga en förändring.

Bolagen få icke tillräkna sig mer än 5 procent av nettovinsten, och det sätt, varpå de fungera, ger vid handen, att det skulle vara svårt att åstadkomma någon administration, som bleve billigare än den nuvarande.

Jag tror därför, att det finnes goda skäl för att icke gå med på reservanternas förslag, varför jag, herr talman, anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wikström: Herr talman! Då den första ärade talaren antydde, att han trodde, att i denna kammare skulle förefinnas en stark resonans för reservationen, så vill jag ge till känna min uppfattning och min förhoppning, att så icke må vara förhållandet. I varje fall vill jag för min personliga del säga ifrån, att jag kommer att rösta för utskottets hemställan och för avslag på reservationen. Jag medger, att det är alldeles riktigt, att man bör sträva att avkoppla det enskilda ekonomiska intresset från bolagen, men det är ju ändå icke detsamma som att helt och hållet avskaffa dessa bolag och överlämna brännvinshanteringen till statsverkets organ. Det har för övrigt påpekats både i motiveringen och av den siste ärade talaren, att detta icke är någon ny fråga för riksdagen. Riksdagen har helt nyligen varit i tillfälle att taga ställning till densamma och beslutat sig för att gå den väg vi nu ha gått, nämligen att bibehålla de gamla bolagen och ställa dem under kontroll av ett statens organ, nämligen kontrollstyrelsen. För min del måste jag säga, att det bjuder mig ofantligt emot, att vi skulle inrätta en ny ämbetsmannakår för rusdrycksförsäljningen. en ämbetsmannakår som således skulle inordnas i det gamla byrå-

kratiska systemet och i vars personliga intresse det skulle ligga att brännvinshanteringen skulle finnas kvar. Det bjuder mig principiellt emot, att vi på detta sätt skulle göra denna hantering till en statens egen affär, genom att socialisera den. Hela hanteringen bör ju, därom äro vi väl eniga, ställas på avskrivning, och då förefaller det mig icke vara riktigt, att söka på detta sätt ännu mera markerat än förut anordna den som en statens egen verksamhet.

För övrigt, om det skulle finnas något hållbart motiv för reservationen så skulle det väl vara, att man genom en monopolisering skulle vinna större nykterhetseffekt. Jag frågar då: Finnes det någon rimlig anledning att tro, att man skulle uppnå något av det syftet genom ett statsmonopol? Den ställning till denna fråga, som i regel intages av ämbetsverken och de i statens tjänst anställda, ge icke skäl att hysa någon dylik förhoppning. Ser man på länsstyrelsernas och övriga ämbetsverks uttalanden i dylika frågor, finner man att de över hela linjen stå synnerligen oförstående för nykterhetssynpunkterna och nykterhetsfrågans sociala betydelse.

Jag är alltså övertygad om, att skulle man göra brännvinshanteringen till statsmonopol, så skulle man låsa fast motståndet och göra det ännu intensivare än det varit förut. Jag skall icke heller uppehålla kammarens tid längre. Jag har endast velat tillkännagiva min mening, som jag tror delas av ett stort flertal, nämligen att denna väg icke bör beträdas, och yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande, under vilket herr talmannen inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Hage*.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Mot detta förslag har åberopats dels att nykterhetskommittén i sitt betänkande, som utkom för 3 år sedan, uttalade sig för försäljningsbolagens bibehållande och dels att riksdagen så sent som för två år sedan utalade sig i samma riktning. Vad nykterhetskommitténs yttrande av 1914 beträffar, är det sant, att kommittén då föreslog, att brännvinsbolagen skulle bibehållas, men märk väl, i en form, som ganska fullständigt betog dessa bolag deras gamla karaktär av privata institutioner. Det föreslogs nämligen, att bolagets delägare skulle få tillsätta endast två av medlemmarna i bolagsstyrelsen, medan däremot såsom representanter för det allmänna skulle insättas tre ledamöter i styrelsen. Då härtill kommer, att dessa brännvinsbolag nu som förut endast få räkna sig fem procent ränta tillgodo på sitt kapital och slutligen att bolagen i sin verksamhet äro ganska strängt bundna av de föreskrifter kontrollstyrelsen meddelar och få redovisa vinsten till statsverket, kan man knappt säga, att bolagen numera äro några privata institutioner, utan man måste säga, att de redan nu fungera som ett slags organ för det allmänna.

*Ang.
ifrågasatta
ändringar i
brännvins-
försäljnings-
förordningen
(Forts.)*

Ang.
i frågasatta
ändringar i
brännvins-
försäljnings-
förorådningen.
(Forts.)

Nu är det visserligen sant, att det är ett ganska plausibelt skäl mot en sådan förändring, om man kan påpeka, att riksdagen helt nyligen haft frågan under övervägande och avslagit ett i ämnet framställt förslag. Men det gäller i denna lagstiftning som i åtskillig annan lagstiftning, att man vinner erfarenhet — och ibland rätt fort — så att den ståndpunkt man kommit till vid ett visst tillfälle, sedermera måste justeras. Särskilt på detta område har nog den sista tidens erfarenhet varit ägnad att ge stöd åt den meningen, att brännvinsbolagen numera ha så gott som alldeles spelat ut sin roll. Det skulle av flera skäl helt säkert vara lämpligt, om dessa organ för försäljningen fullständigt finge karaktären av allmänna institutioner. Det behöver icke innebära, som den föregående ärade talaren synes mena, att man tillsätter en stab med nya statstjänstemän för att utföra brännvinsbolagens funktioner, utan det synes, såvitt jag förstår, mycket väl gå för sig, att dessa organ för försäljningen tillsätts av landstingen, stadsfullmäktige och länsstyrelserna och att de, som ha att leda försäljningen i orterna, få sitt uppdrag som allmänna förtroendeuppdrag. Helt säkert vore det möjligt att på det sättet få hela rörelsen under kontrollstyrelsen eller den institution som, i stället för kontrollstyrelsen, kan komma att inrättas, på ett mera effektivt sätt. Det kan icke förnekas, att brännvinsbolagen även i sitt nuvarande skick flera gånger ha visat sig kunna motarbeta det syfte, som med dem är avsett. Jag tror därför, att det skulle vara lämpligt, om andra kammaren nu uttalade sig för en sådan ordning, att dessa privata institutioner finge fullständigt försvinna. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som är framställt av herr Källman m. fl.

Herrar *Eriksson* i Grängesberg och *Bolander* instämde häruti.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 99 ja mot 67 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs sammansatta bevillnings- och lagutskottets memorial, nr 3, angående ersättning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 6.

Härefter förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckta motioner i fråga om åtgärder för främjande av trädgårdsodlingen. *Ang. trädgårdsodlingens befrämjande.*

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft tre inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

nr 184, av herr *Erikson* i Uppsala *m. fl.*, däri hemstälts, att riksdagen ville besluta att bevilja ett årligt anslag av 10,600 kronor för bestridande av en bättre utbildning för trädskötare med villkor att de hushållningssällskap, som sig därav ville begagna, ansloge motsvarande summa samt att kurserna anordnades i överensstämmelse med av styrelsen för Pomologiska föreningen upprättat förslag;

nr 185, av herr *Erikson* i Uppsala *m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen ville bevilja ett anslag av högst 15,000 kronor årligen att tillhandahållas hushållningssällskapen för bestridande av de omkostnader, som kunde vara förenade med en löneförhöjning av 10 öre för varje förrättningstimma till de i fruktodlarföreningarna anställda trädskötarna, vilka hade minst tre års väl vitsordad tjänstgöring i en eller flera fruktodlarföreningar, under villkor, att de hushållningssällskap, som sig därav ville begagna, ansloge motsvarande belopp; och

nr 186, av herr *Linders*, vari hemstälts, det riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning samt därefter till riksdagen inkomma med förslag i fråga om de åtgärder, som lämpligen borde vidtagas för befrämjande av trädgårdsodlingen, företrädesvis bland mindre jordbrukare och lägenhetsinnehavare.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte i anledning av den av herr *Linders* i ämnet väckta motionen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning samt därefter till riksdagen inkomma med förslag i fråga om de åtgärder, som lämpligen borde vidtagas för befrämjande av trädgårdsodlingen, företrädesvis bland mindre jordbrukare och lägenhetsinnehavare; samt

b) att de av herr *Erikson* i Uppsala *m. fl.* i ämnet väckta motioner måtte anses besvarade med vad utskottet i sitt utlåtande anfört.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Erikson* i Uppsala, som yttrade: Herr talman! Jag borde ju egentligen vara tacksam och jag är det också för det

Ang. träd-
gårdsodlingens
befrämjande.
(Forts.)

jämförelsevis välvilliga utlåtande utskottet här lämnat. Men det är dock så, att detta sätt att lämna välvilliga utlåtanden över motioner har i många fall gjort själva saken en mycket stor björntjänst, och så är det enligt mitt förmenande även i detta fall. Ty genom ett bifall till utskottets föreliggande utlåtande kommer ärendet att läggas under ytterligare utredning, och det gör, att ärendet för åtskilliga år framåt låses fast, medan däremot, om motionen skulle avslås, Pomologiska sällskapet ju skulle vara i tillfälle att under detta år göra framställning till Kungl. Maj:t om just detta anslag, och på det sättet skulle frågan kanske kunna komma under nästa riksdags behandling. Följaktligen skulle Pomologiska sällskapet få detta anslag förr, och i min motion har jag ifrågasatt, att hushållningssällskapen skulle kunna få detta belopp inom närmare tid än vad som skulle bli förhållandet, om frågan göres till föremål för utredning.

Jag tar mig därför friheten föreslå kammaren att utbryta dessa två motioner ur statsutskottets förslag och bifalla förslaget i övrigt, d. v. s. bifalla punkt a), i sin helhet, men avslå punkt b). Då har Pomologiska sällskapet, som sagt, tillfälle att gå in till Kungl. Maj:t med framställning i ämnet, och saken får beredas av Kungl. Maj:t i vanlig ordning. Det kan ju invändas mot en motion med begäran om ett så pass stort anslag som detta, att saken borde ha beretts av Kungl. Maj:t, och jag erkänner riktigheten av den invändningen, men mot utredningen såsom sådan bör enligt mitt förmenande icke kunna göras någon anmärkning.

Med anledning av den uppgift, som lämnades i utskottet därom, att denna utredning icke skulle vara godkänd av Pomologiska sällskapets styrelse och därför icke borde äga vitsord, ber jag att få upplysa såväl utskottets ärade ledamöter som kammaren i övrigt att detta icke är riktigt, ty denna utredning godkändes av Pomologiska sällskapets styrelse redan den 25 november 1916 och bör följaktligen icke av sådan anledning vägras vitsord. Jag har inhämtat upplysning om den saken och vet att min uppgift är fullkomligt riktig.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till punkt a) men avslag på punkt b) i utskottets förevarande hemställan.

Härpå anförde:

Herr H a m i l t o n: Herr talman! Jag kan icke fatta, vad den aktade motionären menar, men det är ju alldeles tydligt, att motionen är besvarad genom det utskottets utlåtande, som här föreligger, och att det spörsmål, som motionären dragit fram, även kommer att prövas, då frågan i sin helhet kommer under utredning. Det yrkande, som herr Erikson här framställt, kan icke ha någon som helst följd. Pomologiska föreningen kan ju få sitt anslag i alla fall genom något Kungl. Maj:ts beslut, därest medel finnas tillgängliga.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr E r i k s o n i Uppsala: Ja, mig synes som om det ginge an att bryta ut dessa två motioner ur utskottets förslag och avslå

dem. Det är kanske litet märkvärdigt, att motionären själv gör ett sådant yrkande, men det är enligt mitt förmenande det bästa för saken. Om man vill själva saken, är det icke annat att göra än att avslå motionerna och det är bättre än att lägga saken under utredning. Då har nämligen Pomologiska Sällskapet tillfälle att gå in till Kungl. Maj:t. Det kan ju visserligen sällskapet göra ändå men det faller av sig själv, att om ärendet är lagt under utredning, kommer Kungl. Maj:t givetvis icke att taga någon befattning med saken, förrän den är utredd, och då läses denna sak fast för åtskilliga år framåt.

*Ang. träd-
gårdsodlingens
befrämjande.
(Forts.)*

Jag yrkar alltså avslag på båda motionerna, vilket enligt mitt förmenande skulle kunna ske därigenom, att man avslår punkt b) i föreliggande förslag.

Herr L i n d e r s: Herr talman! Jag vill endast säga, att det är ett mycket originellt sätt av en motionär att ovillkorligen kräva, att hans motion skall avslås i tanke att därmed gagna saken bättre än om riksdagen begär en utredning beträffande de spörsmål, som motionären väckt på tal. Jag vill påpeka, att samma frågor ju hava kommit fram i en annan motion, vilken har tillstyrkts av utskottet, medan utskottet däremot har tagit bestämt avstånd från den princip, som legat till grund för herr Eriksons i Uppsala motion, nr 185. För övrigt lär väl icke ärendet faktiskt bli avgjort genom att man nu ändrar formen för avslaget på de framställningar, som motionären kommit med.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Efter av herr talmannen först framställd proposition beträffande mom. a) blev utskottets i detta moment gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen i avseende å mom. b) propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag därå; och biföll kammaren jämväl utskottets i förevarande moment gjorda hemställan.

§ 7.

Vid föredragning härpå av jordbruksutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckt motion om anslag till understöd åt trädgårds-koloniverksamhet begärdes ordet av

*Ang. träd-
gårdskoloni-
verksamheten.*

Herr M a g n u s s o n i Skövde, som yttrade: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att göra något annat yrkande än det, var-till utskottet kommit, men jag vill, med anledning av att utskottet betonar vikten av ökad odling av trädgårdsalster under instundande sommar, göra ett par anmärkningar till de åtgärder för ökad odling, som på åtskilliga håll gjorts.

Jag är fullt ense om att vi behöva under den instundande som-maren lägga synnerligen stor vikt vid ökad odling av trädgårdspro-

Ang. träd-
gårdskoloni-
verksamheten.
(Forts.)

dukter, frukt och grönsaker, för att utöka den säkerligen knappa livsmedelstillgången, men jag är däremot icke övertygad om att de uppmaningar och de metoder i övrigt för att vinna sådan ökning, som ha kommit till synes, alltid varit så särdeles välbetänkta. Jag vill nämligen härtill framhålla, att det är icke nog med att man uppmanar förste bästa stadsbo att på den jordbit, han till äventyrs disponerar, lägga sig till med trädgårdsodling, ty det kan leda till det resultatet, att hela odlingen blir förfelad. Man lär sig sannerligen icke i ett nu genom att åhöra ett föredrag att bli någon duglig trädgårdsodlare. Jag åsyftar närmast giva uttryck åt den meningen, att var och en, som sätter en matnyttig planta eller sår frö av matnyttiga växter, må känna det ansvaret, att jorden skall så förberedas och odlingen så vårdas, att man verkligen får det bästa möjliga skörde-resultatet. I annat fall finner jag det bättre att spara den knappa frötillgången åt de verkliga odlarne eller att använda den till äventyrs matnyttiga utsädesvaran till direkt förbrukning nu.

Jag har med dessa ord icke velat uttala mig emot en ökad odling, utan tvärtom i den mån jag kan uppmana till ökad sådan, men jag har velat till den icke alltid så välbetänkta diskussionen om ökad odling särskilt betona vikten av att var och en, som nu går till odlarens ganska kinkiga värv, må göra det under det ansvaret att odlingen verkligen skötes så, att största möjliga skördar må vinnas.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för igångsättande av ett statens tegelbruk; och blev utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om ändring i § 2 tryckfrihetsförordningen.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 98, hade herr *Alkman* hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta att i tryckfrihetsförordningens § 2 mom. 4, fjärde stycket, införa de här nedan kursiverade orden:

»Att mobiliseringsplaner — — — — —

ej må i annan ordning än i särskild av Konungen utfärdad förordning föreskrives eller utan Konungens särskilda tillstånd utlämnas — — — och skriften konfiskeras.»

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Hellberg, Mannheim, Olof Olsson, von Zweigbergk, Larsson* i Västerås, *Hal-lén, Kropp* och *Sterne* hemställt, att riksdagen i anledning av ifråga-varande motion ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville utreda på vad sätt de olägenheter, som visat sig medfölja tillämpningen av tryckfrihetsförordningens § 2 mom. 4 fjärde stycket, skulle kunna undanröjas genom bestämmelse i tryckfrihetsförordningen, att sagda tillämpning skulle regleras genom en av Kungl. Maj:t utfärdad verkställighetsförordning.

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Sterne*: Herr talman, mina herrar! I det föreliggande utlåtandet är det konstitutionsutskottets högerhalva, som dikterat beslutet. Det må nu vara en ursäkt, så gott det kan, för dess innehåll, som jag för min del och övriga vänsterrepresentanter icke kunnat vara med om, varför vi till betänkandet fogat en reservation.

Det är i förevarande motion en mycket viktig principfråga, som upptages till behandling, och vidare har motionären här ställt vår gamla tryckfrihetsförordning i en mycket besvärande belysning, när det gäller att klargöra, hur densamma särskilt under senare åren handhafsats. Det finns i konstitutionsutskottets utlåtande några olika punkter, som man ansett vara avgörande för denna fråga. Man börjar med att dekretera, att utskottet icke kunnat finna motionärens förslag värt understöd. Detta både av formella och reella skäl. Varför? Icke därför att man kunnat bestrida förefintligheten av de missbruk, som ju motionen så rikhaltigt framvisat, och icke heller därför att man vill bestrida, att en del ämbetsmäns handhavande av hithörande angelägenheter icke kan lämna rum för åtskilliga anmärkningar, utan det är andra skäl man i utskottet framkonstruerat. Först fäster man sig vid, att motionären gjort ett bestämt yrkande om ändring av grundlagen i syfte att man härigenom skulle få preciserat, vilka grupper av handlingar nödvändigtvis skulle göras hemliga eller till föremål för påtryckande av den hemliga stämpeln. Denna grundlagsbestämmelse måste naturligtvis kompletteras med en verkställighetsförordning. Utskottet säger emellertid att det är oegentligt att i grundlagen insätta en hänvisning till en förordning, om vars innehåll man icke på förhand har kännedom. Nu är det ganska underligt, att de gamla erfarna utskottsrepresentanter, som dikterat detta utlåtande, förbisett, hurusom grundlagen på många ställen innehåller bestämda hänvisningar till andra lagar och förordningar. Det är tillräckligt att hänvisa till, hurusom grundlagen innehåller bestämmelser om straff med hänvisningar till den allmänna strafflagen. Det är tillräckligt att påminna om att vi i konstitutionsutskottet på sin tid tillstyrkte en grundlagsändring, när det var fråga om att införa militieombudsmanämbetet, med hänvisning till en instruktion, vars innehåll konstitutionsutskottet icke hade en aning om. Då synes det vara fullständigt nonsens, när man hänger upp sig på en sådan sak, som man här velat framföra i motiveringen.

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.

(Forts.)

Om man går vidare, finner man, hurusom hela den byggnad utskottet fört upp ramlar på grund av en hel del motsägelser och underligheter. Bland annat polemiserar utskottet mot motionären, därför att han skulle missförstått ett uttalande, som generalstabschefen gjort 1912, och vari han till och med påvisade, hurusom tolkningen av här ifrågakvarande bestämmelser i tryckfrihetsförordningen lett till orimligheter. Man hade sammanblandat hemliga och icke hemliga skrivelser med varandra, och på grund därav hade generalstabschefen funnit sig böra ingripa. Emellertid säger utskottet, att det icke är riktigt att taga detta uttalande till intäkt för motionärens mening, därför att redan 1907 var ett cirkulär utfärdat, vari man sökte vinna botemedel mot det missbruk, som man kunde påvisa. Men det är påtagligt, att antingen måste generalstabschefen 1912 ha svävat i okunighet om det cirkulär, som utsändes 1907, eller också är det så, att detta cirkulär icke medfört tillbörligt resultat och att det var därför den förnyade påminnelsen tillkom. Jag vet icke, vilken av dessa tolkningar är den riktiga.

När det från motionärens sida påyrkas upprättandet av en offentlig förteckning över de slag av handlingar, som skulle hemlighållas, så att allmänheten kunde få ett klarare begrepp om, vad som vore att betrakta som hemligt eller icke hemligt, säger utskottet härom, att »det står för utskottet klart, att för sekretessens bevarande i åtskilliga fall redan tillvaron av vissa hemliga handlingar bör hemlighållas. Att personer, som obehörigen söka vinna inblick i våra militära förhållanden, icke känna de olika slagen av hemliga handlingar eller ens tillvaron av vissa dylika, måste naturligtvis bilda ett väsentligt skydd mot dessa personer och försvåra deras verksamhet.» Nu tror jag väl, att de, som inom utskottet haft tillfälle att se det cirkulär, vari uppräknas en massa handlingar, som generellt förklaras vara hemliga, och där man överlåter till underordnade ämbetsmän att med ledning härav sätta på den röda stämpeln, icke kunnat finna något i detsamma, som egentligen behöfve förestava en sådan åtgärd. Jag bestrider, att det finns någon av de ärade ledamöter av högern, vilka dikterat detta utskottsutlåtande, som kan påvisa något verkligt behov av att man sätter den röda stämpeln på ifrågakvarande aktstycke. Här är jag naturligtvis förhindrad att närmare ingå på saken, men det torde vara tillåtligt att tolka ens egen uppfattning härom. Vi skola vidare komma ihåg, att när man tror sig kunna bidra till sekretessen genom att hemlighålla själva angivandet av vissa grupper av handlingar, är det egentligen alldeles omöjligt att därigenom skapa ökad sekretess, ty för varje person med kännedom om det område, som han önskar utforska, står det helt visst klart, att det finns hemliga handlingar och planer rörande det eller det inom försvarsväsendet, fastän han icke har tillgång till någon förteckning över desamma. Jag kommer ihåg, att när vi under 1914 års senare riksdag debatterade försvarsfrågorna, fanns det talare i denna kammare, som kunde alldeles riktigt upplysa om, hur ett hemligt vapen sådant som U-båtsvapnet hade vunnit mycket hastig anslutning inom de militära kretsarna i exempelvis Tyskland, och det

torde väl icke någon vilja påstå annat än att man där säkerligen mycket noggrant omgärdat sina militära försvarsanstalter med nödig sekretess. Det är naturligtvis så i detta land, att nämnda vapen är av hemlig beskaffenhet, men för den, som önskar erhålla upplysningar härom, möter det icke några svårigheter att vinna kännedom om antalet U-båtar och de modeller, som användas.

Jag tror, att hela resonemanget om nödvändigheten av att hemlighålla befintligheten av vissa handlingar icke är tillräckligt motiverat och att anfallet på motionären i denna punkt är alldeles opåkallat. Det mest betänkliga är sålunda, att allmänheten undanhålles till och med uppgifter om vilka grupper av handlingar, som det icke är tillåtet för offentligheten att kasta en blick i. Och det är underordnade ämbetsmän, som handhava den röda stämpeln, åt dem överlåtes det grannliga värvet att på eget ansvar avgöra, om en handling är av beskaffenhet, att den bör hemlighållas. Vad blir följden? Jag förutsätter, att dessa ämbetsmän göra efter bästa förstånd och söka att på bästa sätt anpassa sig efter givna instruktioner. Men man kan knappast begära, att samtliga dessa underordnade ämbetsmän skola förmå tolka grundlagarna eller fatta innebörden av den allmänna grundläggande principen för publiciteten i vår tryckfrihetsförordning, utan följden blir naturligtvis den, att hellre än att de utsetta sig för eventuella misstag, stämpla de mera hemligt än vad de kanske själva äro övertygade om skulle vara nödvändigt. De vilja befinna sig på den säkra sidan, och därför använder man denna metod. Det har för övrigt förklarats av en förstakammarledamot, att det är bättre, att det blir för mycket sekretess än för litet. Så ringa känsla har man egentligen för den stora betydelsen av att icke undanhålla offentligheten vad man rimligen kan begära att den skall få del av.

Det är ju en hel del sådana underligheter och motsägelser, som man träffar på här undan för undan, när man går igenom utskottets betänkande. Man har också sökt skydd bakom den utländska lagstiftningen, som man införskaffat några uppgifter om. Sålunda har man ju i en bilaga till konstitutionsutskottets utlåtande framlagt några vaga antydningar om, hur det troligen förhåller sig i det och det landet. Det finnes en förklarande not, vari talas om svårigheten att skaffa en fullständig redogörelse för hithörande förhållanden. Men när högerhalvan i konstitutionsutskottet söker göra troligt, att man exempelvis i Frankrike eller i England har strängare sekretessbestämmelser än vi rörande den art av handlingar, som här är ifråga, då tror jag, att man gör sig skyldig till en betydlig överdrift, ty vi skola komma ihåg, att man i dessa länder ändå har sina parlamentariska kommissioner, som vid vissa tillfällen tillsätts, och inför dessa kommissioner ramlar hela den sekretess, som man möjligen sökt framskapa genom administrativ eller på annat sätt införd lagstiftning. Så är det i Frankrike och även England, och går man till övriga länder, är jag övertygad om, att det ängsliga bevarande av sekretessen, som man här söker hävda, knappast finner sitt motstycke i något annat land. Det

Ang. ändring
§ 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

är nog att hänvisa till de många blå och vita eller med andra kulörer försedda böcker, som man utger från de olika regeringarnas sida, eller att erinra om interpellationsinstitutets stora utsträckning i vissa utländska parlament, varigenom man har tillfälle att ingå på även ganska ömtåliga saker exempelvis rörande utrikespolitiska angelägenheter, för att man skall vara fullt på det klara med, att man icke kan få några direkta anknypningspunkter för en jämförelse med den utländska lagstiftningen och påstå, att vi i Sverige äro mindre skyddade än man är i utlandet för de nyfikna ögon, som skulle vilja titta i vissa papper.

Till sist kommer man i sista stycket fram till ett litet erkännande, »att man icke vill förneka möjligheten, att vid sekretessstadgandenas tillämpning stundom misstag kunna hava blivit begångna». Det är ju ändå ett litet erkännande, att man inte kunnat helt förbise vad jag redan hänvisat till, nämligen den exempelsamling som motionen innehåller och några exempel för övrigt, som jag ytterligare skall komma till. I stort sett har man tämligen lent tagit på faran utav ett vidsträckt missbruk utav dessa bestämmelser. Den lämnar utskottet i allt väsentligt åsido, och det är ju endast på denna lilla vaga punkt man har gett ett litet grand erkännande åt motionären och hans önskemål. Det vittnar, synes det mig, om hur långt man egentligen i vår tid, anno 1917, har kommit ifrån den princip och den anda som talar ur hela vår tryckfrihetsförordning, som skrevs för över hundra år sedan. Det är ju ganska egendomligt, att man den tiden kunde ha mera sinne för och en starkare känsla för behovet av offentlig kontroll över allt, där man rimligen kan begära, att denna kontroll skall göra sig gällande, och den bör få göra sig gällande ganska långt, om man undantar de rent utrikespolitiska förhandlingarna och vissa nödvändiga försvarsanordningar, vars hemlighållande kan vara behöfligt för att skydda staten från spionerier i illegitima syften. Den allmänna principen i vår gamla tryckfrihetsförordning är alla handlingars publicitet. Undantag göras blott för visst slag av handlingar, som man har varit mycket noga med att undan för undan räkna upp, sådana handlingar, som kunde vara för riket menliga i dess förhållande till främmande makter exempelvis. Men snart nog skyndade man sig att enligt min mening på den rena olaglighetens väg skaffa fram ytterligare tjänbara bestämmelser. Så kompletterade man på administrativ väg 1820 tryckfrihetsförordningens bestämda uppräknig av de handlingar, som skulle vara undantagna från offentlighet — alla övriga skulle vara tillgängliga för offentlighet — med en administrativ bestämmelse om de militära handlingarnas hemlighållande, som förut inte fanns. Man gjorde på den tiden anmärkning mot Kungl. Maj:t, och att konstitutionsutskottet inte ställde sig gillande bakom denna anmärkning mot denna åtgärd, som helt påtagligt var ett avsteg från och ett brott mot grundlagarna, bevisar egentligen ingenting annat än att man hade för litet sinne för nödvändigheten att slå vakt om det dyrbara arv som 1809 års grundlagsskrivare lämnat. Så gick tiden

fram till 1869, innan man sökte göra olagligheten laglig genom en ändring av grundlagen. Det är ändå anmärkningsvärt, att andra kammarens majoritet på den tiden stod så fast mot alla försök att tumma på denna grundlagsbefästade och för folket dyrbara rätt, att man kom ända fram till 1896, innan man efter många om och men lyckades få in en bestämmelse i den nuvarande tryckfrihetsförordningens § 2, som gav möjligheter till den tillämpning, som sedermera har ägt rum. Men då uttalade man mycket starka betänkligheter emot den nya bestämmelsen, därför att man härigenom skulle undandraga från riksdagens kontroll och prövningsrätt en hel del ekonomiska angelägenheter, som rörde vårt försvar, exempelvis en hel del leveranskontrakt till armén och flottan, sådant som man nog hade vissa erfarenheter av kunde vara nog så nyttigt, att man hade tillfälle att lägga öppet inför allmänhetens blickar. Det finns ett gammalt ordspråk, som säger, att ger man ett finger åt en viss potentat, är han snart färdig att taga hela handen. Så synes mig ha skett med vår tryckfrihetsförordning. Då man 1896 gav det första fingret, fortsätter sedan utvecklingen baklänges undan för undan, och så har man fått se här en hel serie av ytterligare kringskärningar av denna tryckfrihetsförordning. Jag hade tillfälle 1913 i samband med den då antagna spionerilagstiftningen, att yttra mina betänkligheter i detta hänseende, och jag stod då som reservant. Än vidare gick man 1914, och så kommer man med verkställighetsförordningen på administrativ väg. Man helt enkelt förklarar i anslutning till en annan tryckfrihetsförordningsparagraf, att offentliggörandet »av arméns och marinens tillstånd» också är förbjudet, och i detta begrepp »arméns och marinens tillstånd» kan man inlägga allt. Men man har gått än längre: vissa av den abnorma kristidens kommissioner och statsinrättningar på skilda håll ha också ansett nödigt att införa hemligstämpeln i allra största utsträckning. Vad skall man exempelvis säga, när man mötes ute i landet av cirkulär från fördelningsnämnder och brödbyråer, där de uppmana kommunalnämnderna att komma ihåg, att exempelvis sammandragen av inventeringsuppgifterna på spannmål äro hemliga handlingar eller att export- och importsiffrorna äro hemliga? Man drar så att säga en slöja över hela landets ekonomiska liv, och bakom denna slöja manipulera vissa dolda krafter, som helt visst icke äro till gagn för landet. Tror någon, att detta hemlighållande för övrigt åstadkommer något skydd för vad man egentligen vill skydda? Nej, de utländska representanter som ha intresse av att följa vår ekonomiska utveckling, som önska följa exempelvis vår export eller vår livsmedelsfrågas utveckling, de ha alla dessa uppgifter minutiöst antecknade sig till minnes. De ha skaffat dem på annat sätt. Enda resultatet är, att folket i landet hålles utanför. Det vet ingenting om ställningen, och det anser man riktigt i den heliga sekretessens namn. Jag tror sålunda, att vill man gå denna fråga något närmare in på livet, skall man helt visst finna, att det föreligger anledningar till rätt allvarliga anmärkningar, som man nödvändigtvis måste reagera inför, försåvitt

*Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)*

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.

(Forts.)

man ännu har något sinne kvar för betydelsen av att i vidaste mån bibehålla vår tryckfrihet obeskuren.

Jag har förut något i samband med utskottsutlåtandet refererat ett uttalande utav generalstabschefen. Jag skulle vilja återkomma till att påminna om att också arméförvaltningen 1912 jämte generalstabschefens uttalade sina betänkligheter emot handhavandet av tryckfrihetsförordningens bestämmelser på sätt som skett, och då må man väl säga, att det går tämligen långt. Man kan vara ganska viss om, att man har i rätt stor utsträckning missbrukat tryckfrihetsförordningens bestämmelser, när man även från det hållet har ansett sig nödgad att ingripa. För övrigt, hur beskäres icke hela den riksdagens kontrollrätt och prövningsrätt, som anses som och helt visst är en mycket dyrbar förutsättning för skötandet av vårt lands olika angelägenheter, genom onödiga sekretesstadganden? Det är ju också så, att en hel del rykten särskilt under de rådande abnorma tiderna med deras stora militärkommenderingar hit och dit och stora arméleveranser ha smugit omkring i landet, och man har talat om att på den och den punkten har försiggått något mycket underligt. Kanske dessa rykten äro felaktiga och osanna. Men man har ingen möjlighet att kontrollera detta, därför att de som ha intresse av att hålla denna sekretess så skärpt som möjligt, ha satt på den röda stämpeln, och emot densamma finnes intet veto.

Jag har redan förut berört, hur man 1896 äntligen genomförde ändringarna i grundlagen. Det dröjde så ända till 1899, innan man fick ett kungl. cirkulär om sättet för den hemliga stämpelns användande. 1899 kom sålunda detta cirkulär ut. Detta var icke hemligt. Det lägges då i handen på vederbörande ämbetsmän att verkställa cirkulärets anvisningar. En månad senare utfärdades en förteckning över ärenden, som generellt angav, vilken art av handlingar som lägges under den hemliga stämpeln, men själva denna förteckning stämplades som hemlig, och jag har redan förklarat, att åtminstone på den punkten ingen av dem som haft tillfälle att taga del av denna förteckning funnit vad anledningen härtill egentligen kunde vara.

När sålunda helt visst missbruk äger rum — det är obestriddt —, och när man sålunda får se, att vår gamla och klara tryckfrihetsförordning, i viss mån svävar i fara att här kringkärvas på ett sätt, som inte överensstämmer med det allmännas bästa, är det rätt naturligt, att när en motion som denna föreligger, man söker reagera mot de uppenbara missbruken och söker göra någonting i anledning av densamma. Man kan inte ställa sig på samma linje som de högerrepresentanter som här på grund av lottens utslag dikterat utskottsutlåtandet, utan man måste försöka från vår synpunkt få någon ändring till stånd.

Nu ha vi för vår del, åtminstone vissa av vänsterrepresentanterna inom utskottet, varit osäkra, huruvida motionärens yrkande som sådant kunde anses precis täcka vad man önskade, om det sålunda var möjligt att vinna vad man innerst äsyftade därmed, och därför har denna reservation blivit än försiktigare, än vad motio-

nären ansett att man kunde gå fram med. Det är ett synnerligen försiktigt förslag, inskränkande sig till en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari man begär en utredning »på vad sätt de olägenheter, som visat sig medfölja tillämpningen av tryckfrihetsförordningens § 2 mom. 4 fjärde stycket, kunna undanröjas genom bestämmelse i tryckfrihetsförordningen». Därtill inskränker sig reservanternas förslag, och med den läggningen blir ju ytterligare utskottsmajoritetens ställning kringskuren och hela dess resonemang i utskottsutlåtandet ramlar platt till marken som ett korthus.

*Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)*

Jag vill sluta med att ytterligare understryka, hur viktigt det egentligen är för alla, som ha ett sinne för dessa angelägenheter, att söka bibehålla vår gamla tryckfrihetsförordning och dess gamla frihetsanda. Den är svensk i tonen och är svensk i andan, den är framsprungen ur hårda erfarenheter, den är framsprungen ur ständig kamp mot byråkrati, militärvälde och hovpartier och mot alla fätalsväldets makter, som förut ansett, att hemlighetsmakeriets mörker skulle vara en nödvändig jalousi för deras makthaveri och olika missbruk utav den makt, som varit lagd i deras händer.

Det är ur synpunkten av nödvändigheten att bevara denna gamla rätt som jag för min del tar mig friheten, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Jag kan just icke känna mig ha någon egentlig skyldighet att kläda skott för konstitutionsutskottets nu föreliggande utlåtande, därför att jag såsom också synes på handlingen, icke deltagit i ifrågavarande ärendes handläggning. Å andra sidan får jag bekänna, att saken intresserar mig så pass livligt, så att redan därför hade jag kanske velat säga några ord. Dessutom var det åtskilligt i vad den ärade talaren nyss anförde, som synes mig påkalla viss erinran.

Jag fäste mig alldeles särskilt vid hans starka betonande av att vi skulle kommit så fruktansvärt långt ifrån grundsatserna från 1812, vilket han fann i högsta grad oroväckande. Ja men, det borde väl inte vara den ärade talaren alldeles obekant, att när man skrev bestämmelserna 1812, så hade man mycket mindre än exempelvis år 1820 och mycket mindre naturligtvis än i våra dagar någon föreställning om vilken utveckling den svenska pressen skulle få, och man hade ingen aning om, hur denna press skulle använda sig av en hel del av de bestämmelser rörande handlingars offentlighet, som gävos. Det är därför mycket förklarligt, att man då, med den tidens, jag skulle vilja säga, enkla och patriarkaliska förhållanden, ansåg det vara ganska ofarligt att ge en tämligen obegränsad rättighet, som man sedan funnit nödvändigt att göra vissa inskränkningar i. I all synnerhet, det vill jag eftertryckligt betona, den tryckfrihet, som gavs, den gavs icke alls därför att pressen skulle ha några särskilda förmåner, och den gavs icke därför att folk skulle få tillfälle att tillfredsställa sin nyfikenhet och dylikt, utan den gavs från den synpunkten, att det behövdes en offentlig kritik och en offentlig kontroll, och det var den, som man i statens intresse ville tillgodose. Fann

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.

(Forts.)

man det därför vara nödvändigt ur detta statsintressets synpunkt att göra inskränkningar, så var det också alldeles självklart, att man gjorde sådana, och sådana ha också undan för undan skett, och de ha sålunda strängt taget även de tillkommit i enlighet med de allmänna åskådningar, som lett denna lagstiftning från början. Det är självklart, att en hel del sådana inskränkningar måste vara nödvändiga, så länge icke folk äro så utomordentligt kloka och förståndiga, att de alltid veta, var de skola sätta punkt. Det händer ju emellertid även för de mest tränade skribenter, att de låta pennan löpa åtskilligt längre, än vad den egentligen borde få löpa. Därför är det icke skäl att så förfärligt lamentera över att en del förändringar från förhållandena 1812 inträffat.

Det var för övrigt rätt egendomligt, när den ärade talaren sökte i någon mån förneka, att offentligheten hos oss är betydligt vidsträcktare än i andra länder. Detta trodde jag verkligen kunde räknas såsom ett politiskt abc. Jag har mig icke bekant någonstädes — men jag har ju icke studerat dessa förhållanden på alla möjliga håll, så jag kan icke säkert säga det — där man på samma sätt som hos oss kan gå upp i ett ämbetsverk och säga kort och gott: visa mig den handlingen, ta fram den handlingen. Det är, såvitt jag vet, överallt i världen beroende på alldeles särskilda bestämmelser, om man överhuvud kan komma åt statshandlingar, speciellt för närvarande tid men som oftast även för äldre tid. Hos oss går det så långt, att folk till och med anser, att svenska ämbetsmän skulle av tryckfrihetsförordningen vara förpliktade att framvisa svenska regeringshandlingar av alla slag t. o. m. för utlänningar, som äro intresserade av att studera dem. Det är naturligtvis alldeles galet. För utlandet är tryckfrihetsförordningen icke skriven, utan den är skriven för svenska förhållanden och för svensk kontroll, men så har det emellertid hänt, att man hört den utläggas, och det kan hända, att den ärade talaren själv är böjd att tolka den så. Detta visar, syns det mig, att man kommit till någonting, som kan kallas en fullkomligt absurd tillämpning.

Den ärade talaren försökte vidare hänvisa till att förhållandena skulle i vissa länder i så hög grad möjliggöra en parlamentarisk kontroll, vilken skulle ersätta en möjligen bristande offentlighet. Ja, till detta vill jag för det första påpeka, att beträffande de bestämmelser, som här påklagats hos oss, har det på det eftertryckligaste i grundlagen betonats, att härmed skall konstitutionsutskottets, statsutskottets och statsrevisionernas kontrollrättighet vara fullkomligt oförkränt. För dem existerar alltså full möjlighet att deltaga i den granskning, som kan vara nödvändig. Men dessutom borde den ärade talaren icke ha förbisett, då han anförde exempel från Frankrike och England, att det mycket ofta inträffar, när man där i vederbörande representation framställer, låt oss säga, en interpellation, att svaret icke alls ger någon upplysning i sak, utan vederbörande minister förklarar, att detta är en angelägenhet av det slag, att därom bör icke diskuteras. Därmed plägar saken vara avförd. Det kan hända, att oppositionen icke alltid låter sig nöja därmed, men jag har

mig icke bekant, att när den förklaringen med verkligt eftertryck givits från regeringsbänken, man försökt frampressa ett uttalande i sak. Detta rätt och slätt därför, att man utgår ifrån, att det kan finnas en hel massa angelägenheter av så pass ömtåligt slag, att man måste böja sig för att den administrativa myndigheten säger ifrån, att detta kunna vi icke yttra oss om, detta kunna vi icke lämna någon upplysning om.

*Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)*

Den ärade talaren gjorde också en del invändningar mot den punkt i utskottets utlåtande, där utskottet säger, att det icke kan vara lämpligt att hänvisa till en förordning, om vars innehåll man icke vet något närmare. Han besvarade detta därmed att det finnes redan i grundlagarna en hel massa hänvisningar till andra lagar etc. Ja, men det är icke alls samma sak, ty det är redan utfärdade, existerande lagar, och om dem och deras innehåll har man kännedom. Han erinrade vidare om förhållandena 1914, då det hänvisades till den blivande instruktionen för militieombudsmannen. Ja, men om icke mitt minne alldeles sviker, så var det på det sättet, att själva principerna för denna instruktion framlades för konstitutionsutskottet, innan utskottet gjorde sitt yttrande i saken, samt genomgicks ganska grundligt, diskuterades till och med här i kammaren, innan något beslut fattades. Där var man sålunda icke på något vis i okunighet om vad den blivande författningen skulle komma att innehålla. Däremot finns det mig veterligen åtminstone ett fall, då det i regeringsformen hänvisas till en blivande förordning. Det är i regeringsformens 28 §, där det hänvisas till en blivande lagstiftning rörande kvinnors rätt till ämbeten. Det är en föreskrift, som kom till 1909 eller någonting sådant, tror jag, och den dag som är har icke den förordningen blivit utfärdad. Det är åtminstone icke något exempel, som uppmantrar till efterföljd. Jag tror därför, att konstitutionsutskottet varit fullkomligt i sin rätt när det i denna punkt ställt sig åtskilligt reserverat och förbehållsamt.

Vad nu beträffar den framställning, som gjorts i den föreliggande motionen, kan jag icke neka, att jag finner rätt liten motsvarighet mellan motionens, jag skulle vilja säga skarpa ton och det, som man kan säga att motionären egentligen har bevisat. Motionären önskar, att till tryckfrihetsförordningen skulle läggas en kungl. förordning, vilken skulle närmare ange, vad för saker som i detta fall skola betraktas såsom hemliga handlingar, och denna förordning skulle helst vara försedd med en förteckning över sådana handlingar. Han anser detta i allra högsta grad nödvändigt. Från vilken synpunkt nödvändigt? Från kontrollsynpunkt? Jag har redan sagt, att såvitt det är fråga om den konstitutionella kontrollen, förefaller den vara rätt väl tillgodosedd, genom de bestämda föreskrifterna, att konstitutionsutskottets, statsutskottets och statsrevisorernas granskningsverksamhet icke får på något vis förhindras. Vad är det då för kontrollverksamhet som skall tillgodoses? Den ärade talaren talade nyss om en annan kontrollverksamhet, nämligen kontrollen på cirkulerande oriktiga rykten. Ja men, mina herrar, möjligheten att kontrollera cirkulerande rykten är allt mycket begränsad, och skall

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

man i det fallet springa till statshandlingar, är jag rädd, att våra statsämbetsmän komma att bli fullkomligt uttröttade genom rekvisitioner av handlingar, som de ha och icke ha. Det förefaller, att kan man icke slå ihjäl en del falska cirkulerande rykten på annan väg, så är visserligen detta icke det rätta sättet att åstadkomma nödiga dementier.

Det har också i motionen talats om, att det skulle existera en massa missbruk, »grova missbruk» — på ett ställe talar motionären t. o. m. om öppen lagstridighet — som skulle ägt rum. Reservanterna ha nogsamtidigt funnit sig icke kunna vidhålla den formuleringen, utan de säga endast att det finns »olägenheter», så här är det onekligen något skilda meningar om vad det egentligen är, man vill ha rättat och vänder sig emot. Nåväl, vad är det då för fruktansvärda missbruk, lagstridigheter och olägenheter etc., som påvisats? Jo, det är en hel mängd exempel, sade den ärade talaren. Om jag går igenom motionen, så får jag bekänna, att jag blir något överraskad av den magra exempelsamling, som motionären åstadkommit, efter att ha talat så mycket om missbruk. Det första viktiga exemplet återfinnes på sid. 4, där han anför, att arméförvaltningen i ett fall avgivit ett yttrande om åtskilliga saker, som ämbetsverket allvarsamt velat erinra emot. Det som där anföres förefaller vara huvudsakligen detta: »I sådant hänseende får arméförvaltningen såsom exempel framhålla, att i vissa fall militära chefer vid avlåtande av framställning om anvisande av medel för anskaffande av särskilda förvaringsrum för mobiliseringshandlingar betecknat sådana framställningar som hemliga.» Nå, det var nu kanske ett högst horribelt förfarings-sätt! Men icke kan jag förstå, att det berättigar till att påstå, att fruktansvärt grova missbruk ägt rum. Att det varit en olämplig åtgärd, är möjligt, men icke bevisar det så mycket mera. — Sedan anföres en annan sak, nämligen ett yttrande av generalstabschefen, där han påpekar, att »i hemlig handling får ej införas eller behandlas frågor av icke hemlig natur i annan mån än som för sammanhangets skull är oundgängligen nödvändigt». Det är naturligtvis ett alldeles riktigt påpekande, men motionären får själv medge att detta påpekande också lett till efterföljd, så att genom ett cirkulär förbjudits sådan sammanblandning. Här visas närmast, skulle jag vilja säga, en viss otymplighet i avseende på grundsatsens tillämpning men icke någonting vidare. — Sedan kommer motionären på sidan 6 och påpekar en del misstag som ägt rum så tillvida, att sjökartverkets handlingar i större utsträckning, än som varit nödvändigt, hemligstämplats. Det är rätt sannolikt, att sådant ägt rum, och det kan väl också betecknas såsom en otymplighet. Men allt detta är sådant, som lätt kan rättas, om uppmärksamheten riktas därpå, och icke förefaller det att kunna falla under rubriken vare sig grova missbruk eller lagstridigheter. — Vidare påpekar motionären på sid. 7, att det kan vara en risk, att man icke får den kontroll, som vore nödvändig visavi arméns upphandlingsväsende etc. Ja, där kan det naturligtvis vara en punkt av mera reellt intresse. Men där gäller fortfarande vad jag förut sagt, att såväl statsutskottet som statsrevisorerna all-

tid ha sin kontroll oförkränkt, och detta torde väl vara det viktigaste. Jag kan åtminstone för min del icke betrakta det såsom någonting särskilt viktigt, att om till exempel grosshandlare Andersson har fått en leverans som grosshandlare Pettersson velat ha, det då utan vidare skall vara möjligt för grosshandlare Pettersson att skandalisera grosshandlare Andersson i pressen. Han själv kan naturligtvis ha intresse däraf men icke kan jag se, att den saken skulle vara på något sätt nödvändig från allmän synpunkt. Vad som är nödvändigt, är naturligtvis, att det kan bli en ordentlig belysning, om miss-tag gjorts, och den saken tillhör ju statsrevisorerna att granska. Så även därvidlag förefaller den erinran, som motionären gjort, icke fullt så viktig, som den ärade motionären själv velat göra den.

*Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)*

Ja, detta är väl, höll jag på att säga, alltsammans. Så säges det på sid. 8 att »sekretessens mest i ögonenfallande konsekvens är i hithörande fall allenast att hindra riksdagen i dess helhet att pröva anslagsfrågorna». Men, mina herrar, det är väl i alla fall så även i dessa frågor, att när det är några anslagskrav, där ärenden av hemlig natur beröras, de ifrågavarande hemliga handlingarna bruka tillställas vederbörande utskott, så att de ha möjlighet att taga del av dem och därpå grunda sitt omdöme. I detalj känner jag det verkligen icke, men om det förhåller sig så, förefaller det mig, som om faran även på den punkten skulle i allt väsentligt vara övervunnen. Det får man väl säga, att om riksdagens förtroendemän i ett utskott ha fått taga del av ifrågavarande handlingar ordentligt, så bör väl åtminstone i regel riksdagen också kunna vara nöjd med det omdöme, som dessa för sin del finna sig böra avge. Alltså, mina herrar, jag får bekänna, att denna exempelsamling, som motionären framdragit, och som skall vara så förkrossande, är åtminstone för min blick allt annat än imponerande. Vad man med anledning av detta kan säga, det är egentligen det, att det kan finnas en otymplighet i tillämpningen, att det insmugit sig vissa inadvertenser. Detta kan vara sant. Men därutöver gå egentligen icke de fel, som påvisats.

Nu är naturligtvis detta ett område, där det alltid kan bli föremål för rätt olika meningar, vad som skall behöva hållas hemligt i en fråga och vad som kan saklöst omtalas. Jag måste dock påpeka, att saker, som kunna synas den enskilde ytterst oväsentliga, de kunna rätt ofta för fackmannen vara av nog så vägledande betydelse. Jag skall tillåta mig att omtala ett litet exempel från ett helt annat område. Det hände mig för ett tiotal år sedan, då jag var tillsammans med en journalist här i Stockholm, att han var mycket intresserad av hur många tidningsbud en annan, konkurrerande tidning hade. Jag kunde icke rätt förstå, vad han hade för intresse av saken. Jo, det var högst intressant att veta, ty varje bud har så och så många nummer i sin väska, och visste man då antalet tidningsbud, så visste man också hur stor upplaga den tidningen hade! Kanske är man nu icke så ängslig för att tala om detta, men på den tiden ville man icke tala om det. Detta var sålunda en upplysning på en väg, som föreföll lekmannen fullkomligt likgiltig.

Vad militära hemligheter beträffar, är det nog så, att den som

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.

(Forts.)

med någon uppmärksamhet följer ett lands försvarsväsende har en hel massa vägar att underrätta sig och använder även mycket oväsentligare upplysningar än vad lekmannen vanligtvis tänker sig. Jag träffade för ett antal år sedan en person, som berättade om ett tillfälle, då två stater legat på rätt spänd fot med varandra och haft vakt vid gränserna. Han hade legat på den ena sidan gränsen. Det var självklart av mycket intresse att taga reda på, vad det kunde vara för trupper samlade på den andra sidan, och man försökte skaffa underrättelse därom. Så föll ett blad från den andra sidan gränsen i hans hand, där det bl. a. stod en, som vederbörande journalist antagligen tyckte, fullkomligt oskyldig notis, att i går kväll skenade ett anspann, tillhörande det och det artilleriregementet. »Så där ja! Då ha vi sålunda det artilleriregementet på den platsen. Det visste vi icke!» Den lilla notisen gav honom en intressant upplysning, ehuru det väl aldrig ett ögonblick hade fallit den in som skrev den, att det kunde vara olämpligt att meddela densamma. Detta är bara ett enda exempel, och det skulle säkerligen kunna anföras en hel rad i liknande stil. Detsamma gäller på handelsområdet. Det torde väl ändå den ärade talaren icke vilja förneka, att de utlänningar, som följa våra förhållanden med största uppmärksamhet, använda sig som oftast av varje liten detalj för att fylla ut en liten lucka i sitt kunskapsmaterial. Ju flera sådana undan för undan flyta in, desto rikare blir bilden, desto fulligare upplysningarna.

Det kan naturligtvis mycket väl hända, att vederbörande emellanåt hava en överdriven rädsla att lämna upplysningar, men det är också alldeles säkert, att vi lekmän hava en fullkomligt överdriven åskådning om vad som är fullkomligt likgiltigt, lämpligt eller olämpligt att tala om. Många gånger under samvaro i utlandet har jag haft anledning reflektera allvarligt över och förarga mig över, hur fullkomligt likgiltiga svenskar i allmänhet äro beträffande, vad som kan vara lämpligt att säga inför en del utländska öron, och vad man bör hålla tyst med. Därvidlag tror jag, att vi snarast böra taga oss till vara och akta oss för yttrandefrihetens missbruk.

Nu säga den ärade talaren och reservanterna, att det kan i alla fall icke vara något farligt att lägga fram en förordning, som innehåller närmare föreskrifter om vad som skall vara lämpligt eller icke. Ja, men skall den förordningen innehålla en fullständig förteckning, så kommer denna fullständiga förteckning över vad som skall betraktas som hemligt, föreställer jag mig, ofta att kompletteras, då det tillkommer nya områden, och därigenom kommer denna förteckning att i själva verket lämna ett ganska intressant material till frågan, huru en speciell del eller vissa delar av vårt försvarsväsende kunna vara organiserade och även vad som anses viktigt att få underrättelse om. Det kan icke hjälpas, att detta kommer att lämna åtskilliga upplysningar och fingervisningar för dem, som äro därav intresserade. Blir återigen denna förteckning icke så fullständig, har man, mina herrar, sannerligen icke vunnit

det mål, vartill motionären syftar, ty då är den enskilde ämbetsmannen i alla fall hänvisad till att efter bästa förstånd tolka de rätt ungefärliga allmänna hänvisningar, som i förordningen ha givits. Vinsten med en dylik förordning är då ingen.

Men, säger den siste ärade talaren, här är i alla fall ett hinder för pressens fria granskningsrätt. Ja, jag har varit tillräckligt journalist för att hava mycken respekt för all fri ganskning, som åsyftar korrigering av existerande fel och verklig allmännelig upplysning, men jag har icke ett spår respekt för det pressens intresse, som egentligen går ut på att få mera nyheter. Jag är mycket rädd för att som oftast den s. k. pressfriheten, som man här så mycket talar om, är önskad och åstadkommen mest av omtanke för det s. k. reportaget, det reportage, som är av värde, när det gäller att få nyheter, som ingen annan har, men som förresten icke är av värde, om alla hava nyheten. Att tillgodose den möjligheten kan jag icke på något sätt känna vara ett statsintresse, och där hava våra utmärkta tidningar säkerligen så många möjligheter förresten att reda sig, så att de inskränkningar, som här på ett speciellt område göras, icke borttaga möjligheten för dem att få reportageintresset tillgodosett på en hel massa andra områden.

Till sist, just därför att själva tryckfrihetens principer äro från statssynpunkt så oändligt betydelsefulla, bör man också sörja för att de såväl som möjligt tillämpas. Vore det nu så, att man vid tillämpningen leddes uteslutande av ett noggrant upplysningsintresse och mogen omtanke om vad ur allmän synpunkt bör komma fram, så behövdes naturligtvis inga inskränkningar. Den siste ärade talaren som tränad journalist torde nödgas medge, att det är icke bara de synpunkterna som få gälla, utan många andra, och under sådana förhållanden kan det icke hjälpas, att vissa inskränkningar måste finnas. De inskränkningar, som det här är fråga om, äro i varje fall icke av den beskaffenhet, att de kunna betecknas som på något vis onödiga eller oriktiga. Vad man kunnat anmärka är, att vid tillämpningen en viss mindre noggrannhet i avseende å form etc. gjort sig märkbar. Nåväl, ha några brister visat sig, finnes alltid möjlighet att avhjälpa dem, men man skall icke avhjälpa dem genom åtgärder, vilka själva måste till sin beskaffenhet vara rätt betänkliga och kunna framkalla en hel del skador, som gällande föreskrifter just velat förekomma.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr vice talmannen, som under herr Hallendorffs anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Kristensson, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att här framdraga ett exempel angående det bruk av den röda hemliga stämpeln, som nyligen förekommit och de besynnerligheter, som blevo en följd därav. Jag skall sedan hem-

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

ställa till kammarens ledamöter att taga i övervägande, huru mycket som sedan återstår av det korthus, som herr Hallendorff nyss byggde för att bevisa, att allting är bra som det är.

Förra årets riksdag skrev till Kungl. Maj:t och hemställde om bl. a. en utredning om förskottsväsendet och om åtgärder för dettas ordnande. Regeringen tillsatte en kunglig kommitté. Det var verkligen en kunglig kommitté. Denna sysselsatte sig med att taga del av i vad mån detta förskottssystem hade existerat. Med ledning av de s. k. normala förskotten, d. v. s. sådana förskott som existerade och existerade fortfarande och voro oberoende av det inträffade världskriget, byggde kommittén upp vissa principer, som skulle kunna tillämpas för framtiden.

Så kom kommittén till de s. k. extraordinära förskotten, d. v. s. alla de utanordningar, för neutraliteten, livsmedelsfrågan m. fl. av världskriget föranledda utgifter, som regeringen gjort, sedan världskrigets början, utan att anslag därför varit upptagna i budgeten. Då kommittén skulle behandla detta siffermateriel, befanns det, att en stor del av de kungliga breven till statskontoret angående utanordning för vissa där nämnda ändamål voro hemliga, voro belagda med den röda stämpeln. Kommittén skrev då till Kungl. Maj:t. Jag skall be att få läsa upp det protokollsutdrag ur kommitténs arbeten, som behandlar denna sak; det lyder som följer:

»På hemställan av herr Kristensson beslöt kommittén efter överläggning att göra framställning hos Kungl. Maj:t att få taga del av samtliga de nädiga brev, genom vilka sedan världskrigets utbrott till 1916 års slut medel ställts till vederbörande myndigheters eller kommissioners förfogande för utgifter dels för upprätthållande av rikets neutralitet och därmed sammanhängande ändamål dels ock för åtgärder, som vidtagits till mildrande av kristidens verkningar i ekonomiskt avseende; och uppdrogs åt herr ordföranden att justera skrivelse härom.»

Detta protokoll är från den 10 januari 1917. Samma dag avfärdades en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det gick emellertid den ena veckan efter den andra, och kommittén fick intet svar från Kungl. Maj:t. Det gjordes då under hand av herr ordföranden i kommittén framställning till vederbörande statsråd. i detta fall finansministern, huruvida det icke snart vore att förvänta svar. Riksdagen hade förra året begärt en skyndsam utredning och helst till »nästa års riksdag» om denna sak. Arbetet brådskade i kommittén. Vi hade gjort undan nästan allting annat och hade bara detta kvar. I alla fall gick vecka efter vecka trots denna extra påstötning och herr finansministern lät under hand förstå, att han gjort vad han kunde, och att avgörandet låge i försvarsdepartementen och i jordbruksdepartementet. Slutligen, då vi hade tryckt en stor del av vårt betänkande, så fingo vi så tillvida svar från jordbruksdepartementet, att å ett visst kungl. brev angående vissa livsmedelsutanordningar, som varit belagt med hemlig stämpel, hade den hemliga stämpeln strukits. Men vi fingo icke svar angående de förskott, som äro gjorda på fjärde eller femte huvudtitlarna, och

kommittén måste avsluta sina arbeten utan att kunna taga del av dessa nädiga brev varpå utbetalningarna grundades. Nu vill jag här förutskicka, att det egentligen är fullkomligt meningslöst att belägga dessa brev till statskontoret med hemlig stämpel, såvitt jag kan förstå, ty man kan ju rimligtvis icke driva sekretessen dit-hän, att även statens räkenskapsväsende blir hemligt. Och då finns det ju alltid den möjligheten att i fall som föreliggande taga del av materialet ur statens räkenskaper och där förvissa sig om de belopp, som äro utbetalda. Men vad vi icke kunde taga reda på och icke fingo reda på, det var de kungl. besluten om huru stora belopp, som för ifrågavarande ändamål voro en gång beslutade och sedan av en eller annan anledning icke blivit utbetalda. Jag förmodar, att dessa brev kanske kunde innehållit ett och annat av värde för kommittén att taga del av, innan den avgav sitt utlåtande. Jag har till och med anledning förmoda, att så var fallet.

Vilka sutto nu i denna kommitté? Gälla här de premisser, som herr Hallendorff drog fram, nämligen att tryckfrihetsförordningen icke avsåge en obegränsad rättighet att tillfredsställa folks nyfikenhet eller att utlämna till kritik och offentlig kontroll saker till personer, som icke äro så kloka och förståndiga, att de veta att sätta punkt på lämpligt ställe. Det var herr Hallendorffs ord. Jag hemställer till herr Hallendorff, huruvida han anser, att till exempel generaldirektören i statskontoret, ordföranden i riksgäldsfullmäktige och förre riksbankschefen, för att nu icke alls nämna undertecknad, verkligen höra till den kategori, som han här nu skisserade. Jag hemställer, huruvida det verkligen kan anses vara någonting ur statens synpunkt lämpligt att i ett sådant fall som detta undanhålla en kommitté med ett sådant ändamål dessa uppgifter. Jag hemställer verkligen, om det icke är något fel med tillämpningen av bestämmelserna, som gör, att bestämmelserna själva verkligen böra ändras, och om det kan vara nog med vad herr Hallendorff gång på gång påpekade, nämligen att statsutskottet, statsrevisorerna och konstitutionsutskottet ha sin granskningsrätt okränk. I detta fall gällde det dock någonting, som för riksdagens ställning i vårt statskick är av ganska stor betydelse, nämligen huruvida detta förskottsväsende skall florera eller icke. I detta sammanhang vill jag icke ingå på vad betydelse det skulle ha, om Kungl. Maj:t på förskottsvägen utanordnade kanske hundra miljoner kronor och belade beslutet därom med hemlig stämpel och därigenom hindrade varenda man i detta land, som icke är ämbetsman, att taga del därav. Man torde få ett annat tillfälle att komma in på den saken. Jag skall därför icke göra det här, men jag kan icke underlåta att än en gång understryka olämpligheten av att använda hemlig stämpel i sådana fall som detta. Jag vill också nämna, att det var först sedan jag fått kommitténs löfte, att det icke skulle anses, att jag gick sekretessen för nära genom att här offentligen påtala detta förhållande, som jag uraktlät att foga en reservation angående denna sak till betänkandet.

Jag har velat framdraga detta exempel, då det kanske kan

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.

(Forts.)

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

bidraga till en något annan uppfattning än den föregående tala-
ren hade om det system, som nu bedrives, och om de bestämmelser,
som möjliggöra, att ett sådant system över huvud taget kan
äga rum.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Vidare anförde

Herr Edén: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att förklara, att då jag icke kommit att bli antecknad bland reservanterna till detta betänkande, beror det uteslutande därpå, att jag var frånvarande vid justeringen. Hade jag varit närvarande, skulle jag givetvis deltagit i reservationen, liksom jag i utskottet röstat för det yrkande, som reservanterna framfört. Detsamma gäller för övrigt min liberala utskottskamrat i denna kammare, som också av samma skäl kommit att saknas bland reservanterna.

Till denna förklaring skall jag lägga några med hänsyn till den sena timmen få ord om själva den föreliggande frågan. Jag skall icke följa herr Hallendorff i hans analys om vad den svenska tryckfriheten egentligen var avsedd till, och i vilket förhållande den kan stå till regler i andra länder. Jag skall endast kort och gott för min del erinra, att denna svenska tryckfrihet till hela sin princip är en av de viktigaste förmåner, som vi i vårt kulturliv haft framför andra fria folk. Det är en förmån, som 1809 års riksständer åt oss skapat på en tid, då man i andra länder icke hade sinne för dess innebörd, en förmån, som vi sedan alltid sökt bevara, och det ligger i sakens natur, att om vissa andra länder icke kommit att inrätta sig på samma fot, som vi kunnat göra på grundval av vår tryckfrihet, så är detta ingalunda något skäl för oss att släppa efter på grundsatser, som från början varit sunda och lyckliga, och som vi funnit också lända till landets fördel i det stora hela.

Den sak, som det här gäller, är emellertid en relativt begränsad fråga. Man behöver, tror jag, egentligen icke gå så djupt in i spörsmålet, om det förekommit missbruk i den militära sekretessen eller icke, för att belysa den frågan. Inom parentes: att missbruk förekommit, det vet ju vända en av oss, som har någon erfarenhet i det offentliga livet, missbruk icke bara ur synpunkten av pressens intresse av reportage utan just ur den synpunkt, som herr Hallendorff också mycket riktigt erkände som den riktiga, ur synpunkten av den offentliga kontroll, som man genom tryckfrihetsförordningen velat vinna men som nu hotar att kringskäras, undergrävas och på vissa områden göras alldeles illusorisk genom det sätt, varpå sekretessen utsträcker. Man kan ju alltid tvista därom, huruvida de exempel, som motionären framlagt i sin motion, äro mycket graverande eller ej. För min del anser jag, att de äro i hög grad graverande, och när herr Hallendorff däremot finner dem rätt »oskyldiga», så beror det förmodligen på att herr Hallendorff är utrustad med en robust andlig konstitution i dylika angelägenheter, som gör, att han över huvud

taget icke tar så illa vid sig sådana företeelser, som vi andra med andra synpunkter göra.

*Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)*

Men som sagt den fråga, som det nu gäller, den rör egentligen icke sekretessbestämmelserna såsom sådana. Det gäller nu närmast icke Kungl. Maj:ts eget sätt att genom beslut i statsrådet tillämpa sekretessbestämmelserna, utan det gäller det sätt, varpå underordnade myndigheter tillämpa dem. Det är för att få något slags rättsida på de underordnade myndigheternas tillämpning av sekretessbestämmelserna, som motionären har yrkat och reservanternas också yrka en »verkställighetsförordning». Denna verkställighetsförordning är ju icke egentligen avsedd att binda Kungl. Maj:t själv. Ty Kungl. Maj:t fattar sina beslut i statsrådet, eller bör åtminstone fatta dem, i sådan form, att de bli åtkomliga för kontroll även utan en dylik förordning. Utan verkställighetsförordningen avser att binda underordnade myndigheter, som nu faktiskt sakna till det mesta varje verklig ledtråd, hur de skola gå tillväga, med undantag av de fragmentariska hemliga föreskrifter, som ha blivit omnämnda i motionen och i utskottets betänkande. Då frågas det: är det någonting vunnet med att få denna verkställighetsförordning? Herr Hallendorff svarar nej. Jag svarar ja, och jag svarar, att därmed vinnes något synnerligen väsentligt. Ty så länge just Kungl. Maj:ts föreskrifter om reglerna för de underordnades tillämpning av sekretessen äro hemliga, så är det klart, att den offentliga kontrollen, den offentliga meningen, vare sig i pressen eller annorstädes, icke har möjlighet att komma till rätta med en ämbetsman, som missbrukar sin myndighet med avseende på användandet av den röda stämpeln, därför att man icke kan hänvisa till några kända föreskrifter, därför att ämbetsmannan alltid kan krypa bakom ett naket påstående, att han lytt Kungl. Maj:t. Är däremot verkställighetsförordningen offentlig, då kan vem som helst försöka att med dess föreskrifter sammanställa det enskilda fallet och bilda sig ett omdöme, om i detta fall föreligger ett missbruk, som man kan överklaga, eller icke. Däri ligger den stora vinsten av en dylik verkställighetsförordning, och det är därför man velat få en sådan till stånd.

Man har nu försökt göra gällande, att en offentlig förordning av denna natur skulle bliva farlig för försvarsväsendet. Jag får uppriktigt förklara, att vore det så, att i en dylik förordning skulle kunna ligga någon verklig fara för det svenska försvarsväsendet i de delar, där uppgifterna verkligen behöva hållas hemliga, så skulle jag icke ansluta mig till reservanternas yrkande. Men på grund av allt vad jag själv sett av de hemliga föreskrifter, som nu finnas, vågar jag bestämt hysa den meningen, att det icke står till att för någon människa med vanligt lugnt omdöme att i de föreskrifterna finna någonting av sådan art, att deras offentliggörande skulle skada rikets försvar. Och jag kan säga, att när nu gällande hemliga föreskrifter föredrogos inför utskottet, var det icke någon av den nu så eniga högerhalvan, som kunde visa på en enda punkt, vars offentliggörande skulle berett riket skada. Man säger då, att om än föreskrifterna icke äro farliga i sitt nuvarande skick, kunde de bli det genom att offent-

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)

liggöras. Varför det? Är det så, att man hittills kunnat avfatta föreskrifterna på sådant sätt, att de icke innehålla något farligt, kan man göra det i fortsättningen också. Och detta innebär visst icke, som herr Hallendorff antydde, att förordningarna skulle bli ofullständiga, utan det innebär, att man begagnar sådana beteckningar i föreskrifterna om handlingars hemlighållande, att dessa kategorier i och för sig icke lämna några farliga upplysningar, — just så som man förut gjort.

Till detta endast ännu en anmärkning. Här inträffar det besynnerliga, att konstitutionsutskottet som skäl för obehövligheten av en verkställighetsförordning åberopar, att år 1907 utfärdats ett cirkulär angående det sätt, varpå man skall förvara hemliga handlingar, och utskottet är angeläget att understryka, att detta cirkulär måste noga efterlevas. Men nu är det av motionären påvisat, att både chefen för generalstaben och kungl. arméförvaltningen, således de högsta militärmyndigheterna, så sent som 1912 nödgats konstatera, att verkligen missbruk existera ifråga om tillämpningen av ifrågavarande föreskrifter. Fem år efter utfärdandet av de föreskrifter, som konstitutionsutskottet anser vara alldeles tillräckliga, konstatera sålunda militärmyndigheterna själva, att de icke äro tillräckliga utan att det behöver vidtagas åtgärder för att de skola bliva på förnuftigt sätt tillämpade. Det är ett besynnerligt sätt att draga fram en förlegad handling, vilket konstitutionsutskottet inlåtit sig på. Och om det behövdes något vidare för att åskådliggöra hur litet övertygande detta betänkande trots sin längd är, tror jag, att detta lilla exempel därvidlag bör vara belysande nog.

Herr talman, jag lovade i början av mitt anförande att fatta mig kort med hänsyn till den sena timmen. Jag skall hålla mitt löfte och stanna vid vad jag nu sagt. Jag yrkar bifall till reservationen i den bestämda övertygelsen, att härigenom icke något lovligt och sunt försvarsintresse skadas, men att man genom bifall till densamma, om det länder till någon Kungl. Maj:ts åtgärd, skulle erhålla möjlighet att genom den offentliga kontrollen sätta en gräns för det uppenbara missbruk, som nu framför allt från underordnade myndigheters sida förekomma i fråga om användningen av den hemliga stämpeln.

Sedan herr talmannen nu återkommit och ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Sterne: Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord till herr Hallendorff, som var vänlig att gå in på en analys av mitt anförande och förklarade att han naturligtvis icke alls var imponerad av vare sig hänvisningen till motionärens exempelsamling eller av de exempel jag framförde. Det, som redan blivit sagt av den senaste ärade talaren, torde kanske klargöra anledningen härtill. Jag tror också, att man, såsom jag sade i mitt första anförande, inom det läger herr Hallendorff tillhör, har en ganska ringa känsla för sådana här krav som ett vaktsläende om svenska folkets urgamla fri- och rättigheter. Detta är någonting att jämföra med det svar, som en

partivän till herr Hallendorff en gång gav, när det var fråga om att taga bort fattigvårdsstrecket för politisk rösträtt. Han förklarade, att det icke hade någon betydelse, då det visade sig, att det endast var 44,000, som föllo för fattigvårdsstrecket — det är ett nonsens, som man icke bryr sig om. De exempel, som här blivit anförda, anser man också vara ett sådant nonsens, som man icke bryr sig om.

*Ang ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.
(Forts.)*

Herr Hallendorff ville övertyga kammaren om, att jag var inne på galen väg, genom att påvisa, att man kan komma att sprida hemligheter utan att själv förstå det. Han talade om tidningsbud och anförde ett fall, då en journalist meddelats en viktig upplysning om ett artilleriregemente. Tror någon i denna kammare, att, om det sättes hemliga stämplor på alla handlingar, som röra detta artilleriregemente, man därmed hemlighåller regementets existens för den, som vill taga reda på saken?

Jag vidhåller min uppfattning, att när utskottet lamenterar över att motionären vill i grundlagen hänvisa till en verkställighetsförordning, vars innehåll man icke känner, så har utskottet härvidlag orätt, ty det är en väg, som man har varit och som man är inne på. Grundlagen hänvisar sålunda till den strafflag, som finnes. Denna reformeras ständigt, men grundlagsparagrafen står fast. Är det icke så, att grundlagen får anpassa sig och formas efter den nya tidens krav, sådana de framträda i den allmänna strafflagen eller på något annat område, som beröres i grundlagen? Jag kan icke fatta, hur man söker bortförklara det förhållandet. Jag vill bara hänvisa till riksdagsordningen § 26, som talar om diskvalifikationsgrunder för riksdagsman. Har icke det, som där säges om de vanfrejdande straffen, förändrat karaktär, sedan grundlagsbestämmelsen tillkom? Jo, visst är det så.

Jag vill vidare säga, att jag icke påstått, att man skulle ändra tryckfrihetsförordningen för att tillfredsställa pressens eller allmänhetens nyfikenhetsbegär. Det är en fullständig vanställning av vad som här påyrkas. Det är sant, som herr Hallendorff framhöll, att man vill, att den offentliga kritiken och kontrollen skall falla över allt, som man icke rimligen kan anse vara till skada för riket, därest det offentliggöres. Men på vad sätt utövas kritiken? Jo, den utövas genom diskussion i de olika partiernas tidningspress, vilken utgör de lungor, varigenom folket andas och hämtar sin styrka för det offentliga livet. Man skall icke rida på ord utan försöka se till det reella och faktiska, som icke går att bortresonera.

Slutligen bara ett ord rörande de utländska förhållandena. Jag måste vidhålla även på den punkten, att Sverige icke står i särdeles gynnat läge exempelvis i jämförelse med Frankrike och England. Vill herr Hallendorff vara med om att föra in i vårt offentliga liv samma system, som tillämpas i franska deputeradekammaren och engelska parlamentet, tror jag icke, att vi ha anledning att sörja över bytet. Där kan vilken som helst ledamot komma när som hälst och fordra räkenskap av en medlem av regeringen, och jag tror, att det är synd om den medlemmen, ifall han icke vill tillmötesgå en begäran från vederbörande grupp i kammaren att få reda på sådant, som för

Ang. ändring
i § 2 tryck-
frihetsförord-
ningen.

(Forts.)

densamma anses önskvärt att få vetskap om. Vill man gå den vägen här kanske vi kunna reda oss utan ett vaktsläende om våra fri- och rättigheter, men då antar jag, att herr Hallendorff icke vill vara med.

Herr Hallendorff: Endast ett par ord. Jag vill icke låta några rena missuppfattningar, som framkommit, stå kvar. För det första måste jag rätta den uppfattningen hos den ärade talaren på Göteborgsbänken, att han med sitt anförande skulle på något sätt nedgjort vad jag sade. Jag har icke ett ögonblick påstått, att allt var bra, som det är, utan jag erkänner, att det finns åtskilliga ojämnheter, som vi skulle kunna rensa bort. Men vad han anförde innebär icke annat än att en kungl. kommitté, som han tillhörde, fått sitt arbetsmaterial inskränkt, det kan vara mycket olämpligt, men han har därmed icke berört den sak, som vi här diskutera.

Då herr Sterne nyss påpekade, att man i varje fall icke skulle kunna hemlighålla, att ett visst artilleriregemente fanns, vill jag framhålla, att jag heller icke alls sagt något därom, men den berörda upplysningen angav, att det fanns *just på den platsen*. Detta var en upplysning, som hade stor betydelse, och det var den uppgiften, som på angivet sätt helt ofrivilligt publicerades.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 10.

Slutligen föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för vissa beställningshavare å staten för artilleriets fabriker och tyganstalter att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ett stickspår från Åkers styckebruks järnvägsstation till Åkers styckebruk;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående engångskostnader för försvaret;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av elektrisk belysning i Svea och Göta livgardens kasern-
etablissemang;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén; och

nr 59, i anledning av väckt motion, om skyldighet för befattningshavare vid armén och marinen, vilka från arméns eller marinens matinrättningar hämta tillagad portion, att härför utgiva viss ersättning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 65, 144, 164, 187, 188, 190, 609, 610, 624, 625, 626, 627, 628 och 629 i gällande tulltaxa;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt hjälpmontören vid Trollhätte kraftverk A. J. Karlsson jämte en i ämnet väckt motion;

lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m. dels ock i anledning därav väckta motioner; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 11, i anledning av herrar Mossbergs och Anderssons i Milsmeden motion, nr 119, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående uttagande till dyrtidens lindrande av komparationer utav andra näringar än jordbruket; och

nr 12, i anledning av herr Henriksons m. fl. motion, nr 275, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inskränkning i omfattningen av viss kronan tillhörig fiskerätt i ån Viskan.

§ 12.

Herr talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde tisdagen den 17 innevarande april ämnade besvara dels herr Palmstiernas interpellation angående beredande av semester åt arbetare med stadigvarande sysselsättning i statens tjänst, dels ock herr Magnussons i Skövde interpellation angående vidtagande av åtgärder för återupptagande och fullföljande av en tidsenlig emigrationslagstiftning.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr	<i>Johansson</i>	i Brånalt	under 5 dagar fr. o. m.	den 16 april,	
»	<i>Christiernson</i>		» 5 » »	» 15 »	
»	<i>Bengtsson</i>	i Göteborg	» 3 » »	» 16 »	och
»	<i>Lorentzon</i>		» 4 » »	» 16 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,4 e. m.

In fidem
Per Cronvall.